

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24-26.

Rendező intézmény:

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Quo vadis immunitás?

**A felelősség és a büntethetetlenség
küzdeme a 21. században**

**Kézirat lezárásának dátuma:
2024. november 1.**

Tartalom

1. Bevezetés	2
1.1. Vizsgálat köre és módszertan	2
1.2. Tételmondat	3
2. Az immunitás dogmatikai alapjai	4
2.1. A relatív immunitás térhódítása	5
2.2. Az immunitás és joghatóság aktuális dilemmái	6
3. Az államimmunitás terjedelme	7
3.1. Államimmunitás kapcsolata, elméleti síkjai a <i>ratione materiae</i> immunitással ..	10
4. Az állami képviselők immunitásának terjedelme	13
4.1. Akadémiai diskurzusban előforduló téves feltételezések eloszlátása az vizsgálat előtt 15	
4.2. Hivatali minőség vagy magánjellegű tett kérdésköre	16
5. A <i>ratione materiae</i> immunitás	17
5.1. Funkcionális immunitás esetjogi bevezetés	17
5.2. Nemzetközi bűncselekmények kivétele, a funkcionális immunitás határa	18
5.3. A funkcionális immunitás alóli kivételek vizsgálata az esetjog alapján	20
5.3.1 <i>Opinio juris</i> az ILC Draft Article 7. viszonylatában	21
5.4. <i>Jus cogens</i> normák, és a funkcionális immunitás kapcsolata	22
6. A Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) és a <i>ratione personae</i> immunitás kapcsolata ..	28
6.1. ICC és az immunitás spektruma	28
6.2. Az ICC horizontális és vertikális viszonyrendszere	28
6.2.1. ICC Statútum alatti 27. cikk (2) bekezdéséből fakadó immunitás hiánya	30
6.2.2. Szokásjogi alapon nyugvó államfői immunitás kizárása az ICC előtt folyó eljárásokban	31
6.2.3. Biztonsági Tanács határozat alapján való immunitás alkalmazásának kizárása	33
6.2.4. Biztonsági Tanács kezdeményezésen alapuló ICC előtti eljárás tagállamiszerű kötelezettség keletkeztetése	33
6.3. ICC elfogatóparancsok nem tagállamok államfői ellen	34
6.3.1. Az ICC Statútum 27. cikk és 98. cikk közötti kapcsolat	36
6.4. Konklúzió az ICC gyakorlatára vonatkozóan	37
7. Összefoglalás, a jövőt érintő kérdések, spekulációk	38
8. Irodalomjegyzék	39

1. Bevezetés

1.1. Vizsgálat köre és módszertan

Robert H. Jackson a következő gondolattal nyitotta meg a Nürnbergi Törvényszéket: „*El kell utasítanunk azt az elvet, hogy a hatalmi pozíció mentesít a törvények alól, mert akkor a jog uralma helyett a zsarnokság és törvénytelenység uralmának világa felé tartanánk.*” A jelenlegi világ eseményei spektrumában kulcsfontosságú kérdést vet fel a felelősség és a büntethetetlenség konfliktusa. A nemzetközi büntetőjog maga is arra a koncepcióra épül, hogy semmilyen elkövető sem maradhat büntetlen az általa elkövetett bűncselekmények vonatkozásában. Ennek alapján nem rejtőzhet hivatalos pozíciója nyújtotta immunitás védelme mögé. Az immunitás a hivatali személyek vonatkozásában egy büntethetetlenségi korlátot biztosít, azonban ez a fajta akadály sosem jelent örökké büntethetetlenséget. Az eljárási akadály a hivatali idő lejártával, illetve - a dolgozatban bizonyított módon - egyes cselekmények elkövetésével is megszűnhet. Ez a fajta tendencia elsősorban a funkcionális immunitás (*ratione materiae*) körét érinti, amellyel kapcsolatban jelentős akadémiai diskurzus alakult ki a közelmúltban. Ugyanakkor a személyes immunitás sem marad érintetlenül a vizsgálatom során. A Nemzetközi Büntető Bíróság (továbbiakban: ICC) gyakorlata alapján bizonyítom, hogy a személyes immunitás (továbbiakban: *ratione personae*) immunitás felhívhatóságának lehetősége is korlátokat szenved a felelősségre vonással szemben. Aláásva az eredeti abszolút immunitás doktrínáját a hivatalban lévő államfők esetében. Az immunitás és a felelősség kérdése finom elkülönítést igényel, amelyben pontosan körül határolt módszerekkel érdemes feltárni azokat a szürkezónákat, ahol a felelősség feltörheti az elsőre szilárdnak tűnő személyhez tapadó immunitás pajzsát. A felelősségre vonás primátusa egyes területeken olyannyira áttörő erővel bír, hogy akár nemzetközi jogi alapelveket is képes felülírni olyan értelemben, hogy nem tagállamok súlyos nemzetközi bűncselekményeire is kiterjeszti joghatóságát. Gondolok itt az ICC bemutatásra kerülő korábbi és aktuális gyakorlatára. Elsősorban az aktuális Putyin elleni elfogatóparanccsal tükrében.

Vizsgálatom során kiemelt szerepet tulajdonítok a *ratione materiae* immunitással kapcsolatos joggyakorlatnak, amely egyértelmű tendenciát mutat a felelősség érvényesülése irányába. Alátámasztva a büntethetlenség megszüntetésére irányuló nemzetközi büntetőjogi gyakorlatot, mint a büntethetlenség következményét. Az államok véleménye is következetesen transzformálódik ebbe az irányba. Nem szabad azonban megfeledkezni természetesen politikai megfontolásokról a tendencia megnyilvánulás mögött. Például éppen a dolgozatban is szereplő ILC Draft Article-re vonatkozóan, amely az egyik úttörő dokumentumát képezi az általam

vizsgált tendenciának. Ugyanakkor a berögzült politikai állásfoglalások is képesek átalakulni a jelenlegi nemzetközi konfliktusokkal átszőtt világrendben. Erre példa az USA pozitív állásfoglalása Vlagyimir Putyin ellen kibocsátott elfogatóparancs tekintetében, annak ellenére, hogy korábban negatív álláspontot képviselt az ICC által nem tagállamok államfői ellen kibocsátott elfogatóparancsok ügyében.¹ A dolgozat mesterséges intelligencia használata nélkül készült.

1.2. Tételmondat

Az állam- és személyekhez tapadó immunitás fontos elem a nemzetközi kapcsolatok fenntartásában, mégsem lehet abszolút. Amikor az egyének alapvető jogai sérülnek, a nemzetközi jog szükségessé teszi, hogy egyes esetekben az immunitás háttérbe szoruljon a az igazságszolgáltatás általi felelősségre vonás érdekében. Az immunitás terjedelme nem rigid és változtathatatlan. Tételmondatként kijelenthető, hogy az immunitás nemzetközi jogi felelősségre vonásra vonatkozó korlátként, mind a nemzeti bíróságok előtti *ratione materie* immunitásra vonatkozóan, mind az állami személyeket érintő, nemzetközi bírói fórumok előtti *ratione personae* immunitás szűkülő tendenciát mutat. Ennek megfelelően a nemzetközi jog által is bűncselekményként meghatározott, elsősorban nemzetközi egyezményekben rögzített súlyos jogsértések esetére kiterjedően nem érvényesül az immunitás. Dolgozatom ezt a tendenciát tárja fel, amely az immunitás fejlődési útjának nyomon követésével egyértelműen kirajzolódik. A bemutatott eredmény megkérdőjelezhetetlen pozitív hozadéka a nemzetközi közösség számára a büntetlenség elkerülése. Azonban jogosan merül fel, hogy ezzel sérül az immunitás eredeti funkciója, amelyet az egyének, állami feladatkörükön belül történő, beavatkozástól mentes funkcióellátását hivatott biztosítani. Vizsgálatom mérlegelése során arra a következtetésre jutok, hogy a kiszélesedő felelősségre vonás több pozitív hozadékkal bír, mint az immunitás eredeti funkciójának való korlátlan megfelelés fenntartása.

Elfogadom, hogy a bemutatásra kerülő ILC Draft Article dokumentumban szereplő nemzetközi bűncselekmények közül önmagukban nem mindegyik bizonyítható szokásjogi úton olyannak, amelyekre nem vonatkozna a funkcionális immunitás terjedelme. Ugyanakkor azt állítom, hogy a *ius cogens* jogsértést megvalósító, többségében egyezmény alapján univerzális joghatóság alá tartozó, állami személyek által elkövetett bűncselekmények esetén szokásjogilag bizonyítottan nem áll meg a *ratione materiae* immunitásra való hivatkozás nemzeti bíróságok előtt.

¹ US Department of Defense, 'Secretary Rumsfeld Statement on the ICC Treaty' (6 May 2002) Press Release

Esszém végén értékelem az immunitást érintő változások valós, illetve gyakorlati jelentőségét a 21. században. Így kitérve arra is, milyen változásokra és döntésekre számíthatunk a nemzetközi büntetőjog és a nemzetközi jog területén az immunitási doktrína szűkülő tendenciájára tekintettel.

2. Az immunitás dogmatikai alapjai

Hans Kelsen szavaival: „egy állam kizárólag egyéneken keresztül cselekszik, az állami cselekedeteket olyan egyének hajtják végre, akik az állami apparátushoz fűzött kapacitásukban, az állami szervek részeként járnak el, ezáltal az ő tevékenységük az államnak tudható be.”² A jogtudomány egyik kiemelkedő alakja pontosan fogalmazta meg az immunitás egyik alappillérijét, e dolgotatnak is az egyik alappremisszáját. Azt az elgondolást, miszerint a személyes és az állami immunitás tulajdonképpen egymással összefüggő kapcsolatban áll, amely a forrásukból, az állami szuverenitásból fakad. Azonban, mint azt a későbbiekben látni fogjuk, eredetében hiába egyezik a két immunitási csoportosulás, más-más funkciót töltenek be.

Az immunitás nem más, mint egy eljárásjogi értelemben vett akadály, amelynek a jelentősége, hogy sikeres felhívása esetén perbeli idézett személy vagy állam nem vonható felelősségre az eljárás során. Az első asszociációink ellenére nemcsak büntető, hanem polgári eljárásokban is lehet létjogosultsága a mentességi szabályoknak, habár eltérő jelentőséggel.³ Továbbá, elemzésem elején kulcsfontosságú rögzíteni, hogy az immunitásból eredően felhívott eljárási mentesség nem jelenti azt, hogy az adott személy nem felelős az adott tett elkövetéséért. Az immunitás felhívása ellenére változatlanul felelős. Csupán a felelősség megállapítása nem lehetséges a személy funkciójának eredményes ellátása vagy az állam zavartalan működése érdekében. Ezt rögzítette a Nemzetközi Bíróság (továbbiakban: ICJ) az *Arrest Warrant* ügyben.⁴ Ugyanakkor ezt a felelősséget az immunitás sikeres felhívása esetén nem lehet egy eljárás keretében kikényszeríteni. Erre kizárólag az immunitás megszűnése után van lehetőség. Továbbá fontos leszögezni, hogy az immunitás felhívása mindig az állam joga lesz. Ezt

² Lars Vinx, ‘Kelsen's Principles of Legality’ in *Hans Kelsen's Pure Theory of Law: Legality and Legitimacy* (OUP, 2007; online edn, 1 January 2009) ch 3, 2.

³ *Jones v Ministry of Interior of the Kingdom of Saudi Arabia* [2006] UKHL 26, [2007] 1 AC 270HL [Jones]; *Jurisdictional Immunities of the State (Germany v Italy: Greece intervening)* (Judgment) [2012] ICJ Rep 99., ¶84. [Immunities]

⁴ *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v Belgium)* [2002] ICJ Rep 3, ¶60. [Arrest Warrant]

támasztja alá, hogy a hivatalos minőségben eljáró egyének tulajdonképpen az állam nevében, „kinyújtott karjaként” járnak el. Szükségképpen az állami feladatkörükhöz kapcsolódóan az állam lesz hivatott az immunitásra támaszkodni.

Maga a dolgozat központi kérdését tehát az immunitás, mint büntethetetlenséget eredményező korlát jelenti. Magába foglalva az ennek eredményeként felmerülő büntetlenség állapotát („impunity”), hiszen az immunitás jogkövetkezménye a de facto büntetlenség.⁵

2.1. A relatív immunitás térhódítása

A XX. századtól kezdve az abszolút immunitás doktrínája átalakult, az immunitás szűkülni kezdett. Kifejlődött a **relatív immunitás** elve. A relatív immunitáson belül megkülönböztethetők közhatalmi (szuverénként elkövetett **jure imperii**) és magánjogi (nem szuverén kapacitásban **jure gestionis**) cselekmények, amelyek közül immunitás kizárólag a közhatalmi tettek élveznek.⁶ Így csak azok a cselekmények mentesülnek az eljárási cselekmények alól, amelyeket az állam szuverén hatalmában eljárva hajt végre. A hatályos jogban láthatjuk, hogy az államimmunitással kapcsolatban jelenleg is ez a doktrína érvényesül. Mégpedig a 2004-ben megszületett, ugyanakkor hatályba még nem lépett „Az államok és vagyonuk joghatósági mentességeiről szóló ENSZ-egyezmény” alapján.⁷ Kijelenthető, hogy az államok elfogadják a relatív, korlátozott immunitás megközelítését, amelyet elsősorban az országok belső joga tükröz. Emellett pedig az ICJ *Jurisdictional Immunities of States (Germany v Italy, Greece)* ügyben született döntése.⁸

A relatív immunitás megszületésével, amelyen belül már nem minden szuverén rendelkezett *ipso facto* immunitással, a funkcionális immunitás került az előtérbe. Ez a fajta doktrína személyekhez tapad, és az adott immunitást élvező személy funkciójához igazodik. Az immunitás ezen típusánál jelentkezik az immunitási kérdések legkiélezettebb szembeállítása, amelyet maga az immunitás jogintézménye okoz. Az immunitás pozitív oldalról a magas tisztségű állami beosztottak, diplomaták funkciójuk betöltését segíti elő azzal, hogy biztosítja számukra pozíciójuk sérthetetlen gyakorlását az eljárásjogi korlát felállításával. Ugyanakkor a

⁵ *Arrest Warrant* (Democratic Republic of the Congo v Belgium) (Dissenting Opinion of Judge Van den Wyngaert) [2002] ICJ Rep 159, ¶34.; *ibid* (Dissenting Opinion of Judge Al-Khasawneh) [2002] ICJ Rep 97, ¶5.

⁶ *Immunities* 59.

⁷ *United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property* (2 December 2004), UNTS vol 44, 232 [UNCJIS]

⁸ Shaw, 531. oldal példák; Jurisdictional immunities [Immunities]

negatív oldalról gátolja a jogi felelősségre vonást is. A kiemelkedő állami pozícióval bíró személyek funkcionális immunitásának fontosságát a nemzetközi Bíróság is kiemelte az *Arrest Warrant* ügyben, amikor rögzítette, hogy a nemzetközi kapcsolatok zavartalan működéséhez ez a fajta mentesség elengedhetetlen.⁹

2.2. Az immunitás és joghatóság aktuális dilemmái

A Nürnbergi Alapelvek megfogalmazásával és a Nürnbergi Törvényszék felállításával a történelemben először megszületett a nemzetközi büntetőjog fogalma, ezáltal pedig a nemzetközi jog által büntetendő cselekmények halmaza. A Törvényszék felállításával lehetőség nyílt a náci diktatúra alatt elkövetett emberiség ellenes bűncselekmények egyéni felelősségének megállapítására. Később a Római Statútum elfogadásával megszületett az ICC. Azóta számos súlyos nemzetközi jog által büntetni rendelt bűncselekménnyel szembeni, büntetlenség elleni küzdelem jegyében megszületett nemzetközi egyezmény került elfogadásra. Ezen dokumentumok tartalmazzák, hogy a részes országok nemzetközi jogi kötelezettség alatt állnak arra nézve, hogy vagy saját maguk vonják felelősségre a területükön megtalálható elkövetőt, vagy pedig alternatívaként kiadják őt az egyéb illetékes államnak.¹⁰

A funkcionális immunitás és a joghatóság kérdése került a középpontba a *Pinochet* ügyben is, amelyben a House of Lords nem tartotta fenn a chilei államfő *ratione materiae* immunitását a hivatalos minőségében elkövetett kínzások tekintetében. Az ügyben több Lord is kinyilvánította, hogy a Kínzás elleni Egyezmény 7. cikke által biztosított joghatóság következtében (amely a bevezetőben leírt kötelezettséget rója az államokra, miszerint kötelezettség áll fenn a nemzeti bíróságok számára a külföldi elkövető felelősségre vonása során, vagy alternatívaként nem adja ki az állam a nemzetisége szerinti államnak az elkövetőt) volt lehetőség az államfő felelősségre vonására. Az ügy speciális helyzetét alapozza meg, hogy a Kínzás Elleni Egyezmény tartalmának megfelelően a kínzást csak hivatalos minőségben lehet elkövetni. A részes államok az egyezmény aláírásával tulajdonképpen elfogadták, hogy ezt a bűncselekményt nem lehet elkövetni a funkcionális immunitás (amelynek szintén fogalmi

⁹ *Arrest Warrant* ¶53.

¹⁰ *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (10 December 1984,) 1465 UNTS 85, Article 5(2), 7(1) [Torture]; *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance* (20 December 2006) 2716 UNTS 3, Article 9(2), 11. [ICPPED]; *International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid* (30 November 1973) 1015 UNTS 243, Article 4, 5.

eleme a hivatalos minőség) fennállásával párhuzamosan, hiszen a kettő fogalom kizárja egymást.¹¹ Így fenntarthatatlan helyzetet eredményezve. Hasonló érvelés állapítható meg az Erőszakos Eltűnések elleni egyezmény 9. cikke (2) bekezdés alapján, amely ugyanazt a szövegezést tartalmazza, mint a Kínzás Elleni Egyezmény 7. cikke az egyezmény által előírt joghatóságra vonatkoztatva. Jogos kritikaként merülhet fel, hogy ez kizárólag az említett két egyezmény és az immunitás közötti konfliktus esetén van így. Azonban a nemzetközi jog által büntetni rendelt bűncselekményekkel szemben fennálló, egyezmények által rögzített univerzális joghatóság ma már szokásjogi elfogadtatást kapott. Például a *Tadic* döntésben az ICTY is rögzítette, hogy az univerzális joghatóság elfogadott nemzetközi jog által is büntetni rendelt bűncselekmények vonatkozásában.¹² Roger O’Keefe rögzíti, hogy mind az államok gyakorlatában, mind az *opinio juris* abba az irányba mutat, hogy az államok univerzális joghatóságot gyakorolhatnak a legsúlyosabb nemzetközi jogsértések vonatkozásában.¹³ Azonban a korábbiakban bemutatott egyezmény alapú érvelésből is ez tükröződik, amiben szintén kiterjesztő értelemben használják az extra-territoriális joghatóság és a funkcionális immunitás felhívhatóságának összeütközését. Így pedig nem tartják kizártnak, hogy az a bemutatott egyezményes rezsimeken kívül más bűncselekményekre is kiterjedjen.¹⁴

3. Az államimmunitás terjedelme

Az állam immunitása az államok szuverén egyenlőségéből eredeztethető.¹⁵ Az állami immunitás szabályai eljárási jelleggel bírnak. Jelentőségük pedig az, hogy egy állam bírósága gyakorolhat-e joghatóságot egy másik állam felett.¹⁶ Az állami immunitáson belül kialakult relatív doktrína alapján lehet elkülöníteni, hogy az immunitás tárgyát képező cselekményt az állam közhatalmi funkcióban (*acte jure imperii*) vagy kereskedelmi-gazdasági magánjogi

¹¹ *R v Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, ex parte Pinochet Ugarte (No 3)* [1999] UKHL 17, [2000] 1 AC 147 (HL) (Lord Browne-Wilkinson) [*Pinochet*] ¶189–90

¹² *Prosecutor v Tadić* (Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction) ICTY-94-1-A (2 October 1995, ¶ 62 [Tadic].; J-M Henckaerts and L Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law*, 3rd edn, 2 vols (CUP2009) Rule 157.

¹³ R O’Keefe, *International Criminal Law* (OUP 2015) 23, ¶ 1.63. [O’Keefe]

¹⁴ Dapo Akande and Sangeeta Shah, ‘Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts’ (2011) 21(4) *EJIL* 843. [Akande]

¹⁵ *Immunities* ¶ 57.

¹⁶ *ibid.*, ¶ 93.

jogalanykén (*acte jure gestionis*) végzi. Ezt az állami törvényhozás és az eljáró bíróságok általában úgy juttatják érvényre, hogy megállapítanak egy általános immunitás szabályt, majd pedig felsorolják a kivételeket ez alól.¹⁷ Hasonló elvet követ az állami immunitás szokásjogi szabályait tömörítő ENSZ államimmunitásról szóló egyezménye is, amely az általános szabályát az 5. cikkben deklarálja.¹⁸ Az állami aktus meghatározásának két lépcsős megközelítésére hívja fel a figyelmet az ILC. Először a cselekmény vagy tranzakció természetét kell vizsgálni. Ha itt az derül ki, hogy a cselekmény nem kereskedelmi-gazdasági vagy nem az állam közhatalmi létéből fakad, akkor egyértelműen megállapítható, hogy az immunitás nem áll fenn. Azonban, ha a tevékenység kereskedelmi tranzakcióhoz vagy cselekményhez kötődik, akkor a tevékenység célját is érdemes vizsgálni.¹⁹ Fontos ez az elhatárolás, illetve vizsgálódás, hiszen például egy adásvételi szerződés megkötése egyaránt lehet közhatalmi vagy kereskedelmi aktus. A szerződés megkötésének célját vagy természetét vizsgálva azonban meghatározható, hogy az állam éppen melyik funkciójában vesz részt ebben a jogviszonyban, ennek megfelelően lehet döntést hozni az ehhez kapcsolódó immunitásról is.

Az elmúlt években az ICJ a *Jurisdictional Immunities* ügyben tisztázta az államimmunitás szabályai övező kételyeket. Leggyakrabban a szakirodalom a „*territorial tort exception*” kapcsán foglalkozik az üggyel, ami Olaszország kísérlete volt arra nézve, hogy bizonyítsa a náci időkben a német katonai szervezet által elkövetett cselekmények felelősségét a Németországra nézve. Az ICJ döntésében hangsúlyt fektetett arra, hogy a *territorial tort* kivétel alkalmazását nem az államimmunitás teljes spektrumában, az *acta iure imperii* cselekményekre általánosan kiterjedően értékelte, hanem az eset hátterét képező idegen állam katonai alakulatai által a fórum államban elkövetett cselekmények vonatkozásában.²⁰ A kérdésben a Bíróság úgy döntött, hogy szokásjogilag bizonyítottan jogosan hivatkozhatnak az államok az államimmunitásra, mint *acta jure imperii* a katonai alakulataik által a fórum államban elkövetett magánjogi jogsérelmeket érintően fegyveres konfliktusok körébe tartozóan.²¹ Az ICJ többek között kitért arra is, hogy nem létezik (polgári viszonylatban) kivétel az állami immunitás alól

¹⁷ UK: State Immunity Act 1978, Article 1; US: Foreign Sovereign Immunities Act 1976, 28 USC, ¶1604.; Canada: State Immunity Act RSC 1985, S-18, ¶ 3(1); Australia: Foreign States Immunities Act 1985, Article 9; *Saudi Arabia v Nelson* 507 US 349, 544.

¹⁸ *UNCJIS* Article 5.

¹⁹ *United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property: Explanatory Report* (2004) UN Doc A/59/22

²⁰ *Immunities* ¶ 65.

²¹ *ibid* 78.; *McElhinney v Ireland* ECHR 2001-XI 39, ¶25. [McElhinney]

csupán azért, mert egy állam vagy képviselői ius cogens jogsértést valósítanak meg. A Bíróság úgy érvelt, hogy maga a jogsértés súlyosságának a kérdése egy anyagi jogi kérdés, míg az immunitás klasszikusan eljárási jellegű.²² Magyarán a jogsértés súlya semmilyen hatással nincs az immunitás fennállásának kérdésére.²³ Ezt rögzíti többek között maga az ARSHIWA is.²⁴

Tarthatatlan helyzetet teremtené, ha a bíróságok az immunitás fennállásának megállapításához azt kellene mérlegelniük, hogy mennyire súlyos, vagy egyáltalán jogos vagy jogtalan cselekménnyel kapcsolatban szeretnék azt felhívni. Magyarán az ICJ szerint az immunitás és a cselekmény jogsértő jellegének súlya nincs konfliktusban egymással. A két kérdés egymástól elkülönül. Jelentős gyakorlat támasztja alá ezt a megközelítést.²⁵ Az immunitás és a cselekmények jogosságának kapcsolata később a funkcionális immunitás korlátjai között is felmerül. Ugyanakkor, ahogy ezt a későbbiekben bemutatom, az utóbbi esetben van lehetőség az immunitás általi pajzs áttörésére az egyéni felelősség megállapítása érdekében.

Az állami immunitáshoz kapcsolódó kivételek tekintetében az ENSZ egyezmény tartalma indikatív. Az 5. fejezet tartalmazza az általános kivétel szabályát. Ugyan nem biztosít magyarázatot az általános immunitási szabály és a kivételek között, de egy általános eljárási akadályt igen más állam bírósága általi eljárás tekintetében.²⁶ Nem nyilatkozik tehát az állam érdemi felelősségéről, mert az egy ettől függetlenül értékelendő konstrukció. Tulajdonképpen az állam jogosult a külföldi joghatóság alóli immunitásra, kivéve, ha az egyezmény II. és III. rész fennmaradó rendelkezéseiben felsorolt immunitási kivételek egyike alkalmazható az adott eljárásban. Ebből következik, hogy amennyiben egy eljárásban az egyik alanya maga az állam, akkor vele szemben egy vélelem érvényesül az immunitására vonatkozóan.²⁷ A bizonyítási

²² ibid 82.

²³ ibid 93., 94; Roger O’Keefe, *Jurisdictional Immunities* (CUP,2019) 19

²⁴ *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*, with commentaries, in *Report of the International Law Commission on the Work of its Fifty-third Session* (23 April–1 June and 2 July–10 August 2001) UN Doc A/56/10, ch IV.E.1, Article 41. [ARSHIWA]

²⁵ *Al-Adsani v United Kingdom* (2002) 123 ILR 24, ¶42, 43, 61, 66 [Al-Adsani]; *Kalogeropoulou v Greece and Germany* (2002) 129 ILR 537, 546–547.

²⁶ O’Keefe, Roger, and Christian J Tams (eds) *The United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Properties: A Commentary* (OUP 2013) 101 [UNCJIS Commentary]; *Al-Adsani* ¶ 48; *McElhinney* ¶ 25

²⁷ Tom Grant, ‘Article 5’ in Roger O’Keefe, Christian J Tams, and Antonios Tzanakopoulos (eds), *The United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Properties: A Commentary* (OUP 2013) [UNCJIS Commentary]

teher minden esetben a felperes feladata.²⁸ A III. rész kivételei a kivételek tárgyi eseteit sorolja fel.²⁹ Így megkülönböztet kereskedelmi ügyeleket; munkaszerződésekkel összefüggő kérdéseket; a személyes sérelemmel vagy ingóságokban bekövetkezett kárral járó cselekmények; szellemi alkotások; tagsági jogviták; állam által használt hajók; valamint választottbírószági ügyekkel kapcsolatban felmerült állami immunitás felhívhatóságának kizárását.

Az állami immunitás is szűkülő tendenciát mutat felhívhatóságának lehetőségre nézve (legalábbis az eredetei abszolút immunitáshoz képest mindenképpen). Azonban kijelenthető, hogy nem övezik ezt a tendenciát olyan heves viták, mint a személyhez kapcsolódó immunitások esetében.

3.1. Államimmunitás kapcsolata, elméleti síkjai a *ratione materiae* immunitással

Az államimmunitás sajátos kapcsolatban áll a funkcionális immunitással. Míg az összes olyan cselekmény, amely a funkcionális immunitás alá tartozik a cselekvő államának is tulajdonítható, mivel a *ratione materiae* immunitással rendelkező személy hivatali szerepében jár el. Addig nem minden államnak tulajdonítható cselekmény élvez egyaránt funkcionális mentességet.³⁰ Például az állam, ahol a hivatali cselekményt az állami személy ellátja (továbbiakban: fórum állam) meghatározhatja az állami személy mandátumának terjedelmeit, amelyek nem számítanak hivatali cselekménynek. A küldő állam bármikor megállapíthatja, hogy a tisztségviselője *ultra vires* cselekedett. Így a fórum állam képes lesz a személyt saját bírósága előtt felelősségre vonni.

Az összes joghatóság alóli immunitás az államok szuverén egyenlőségén alapulnak. Ezért ennek az elhagyása is értelemszerűen az államhoz kapcsolódik. Maga az állam döntése alapján nem jelent eljárási korlátot, ha az állam úgy dönt nem hivatkozik az immunitás szabályaira.³¹ Hiába nyújtja a funkcionális immunitás azt a benyomást, hogy maga a funkcionális mentesség

²⁸ *UNCJIS Commentary* 160.

²⁹ Eleni Methymaki and Antonios Tzanakopoulos, 'Freedom with Their Exception: Jurisdiction and Immunity as Rule and Exception' in Lorand Bartels and Federica Paddeu, *Exceptions in International Law* (OUP 2020, Oxford Academic, 20 August 2020) 235.

³⁰ Alebeek, *The Immunities of States and Their Officials in International Criminal Law and International Human Rights Law* (OUP, 2008) 239. [Alebeek Criminal Law]

³¹ *Arrest Warrant*, ¶ 61.; *Vienna Convention on Diplomatic Relations* (18 April 1961,) 500 UNTS 95 (VCDR), Article 32; *Vienna Convention on Consular Relations* (24 April 1963,) 596 UNTS 261; *Convention on Special Missions* (16 December 1969) 1400 UNTS 231, Article 41.

alanya jogosult saját jogaként rendelkezni az immunitása felett, az minden esetben az államhoz kapcsolódik. Ettől függetlenül hiba lenne arra a következtetésre jutni, hogy az állami tisztségviselő csupán azért kapja a funkcionális immunitását, mert az állam alkalmazása alatt áll. Ez az Arrest Warrant érvelését követve a tisztségviselő hivatali funkciójának zavartalan ellátását biztosítja.³² Magyarán az államnak való betudhatóság nem a megfelelő kritériuma annak, hogy meghatározzuk a cselekvő hivatali személy aktusának hivatali minőségét a funkcionális immunitás tekintetében.

Kelsen kezdeti véleménye szerint azok a személyek, akik államuk hivatalos minőségében eljárnak, nem vonhatók felelősségre az ilyen kapacitásukban elkövetett bűncselekményekért.³³ Kelsen rögzítette, hogy az állam kizárólag tisztségviselőin keresztül tud eljárni. Így az állami cselekményeket ennek megfelelően csak az állam hivatalos képviselői tudják végrehajtani. Ennek következtében az állami cselekmények nem vonják magukkal a személyes felelősség kérdését. Ez az érvelés azonban mára nem tartható, mivel a nemzetközi közösség felismerte, hogy az állami szerepkörben eljáró egyének cselekményei is alapot adhatnak az egyéni felelősség megállapítására. Az ICC is elismerte, hogy egy cselekmény egyszerre keletkeztethet állami és egyéni felelősséget, amennyiben az elkövetett cselekmény súlyos nemzetközi jogsértést valósít meg.³⁴

Rosanne van Alebeek rámutatott arra, hogy az állami tisztviselők funkcionális immunitása az államimmunitásából ered, amely az állam szuverenitásának védelmét szolgálja.³⁵ Az állami immunitás célja az, hogy az állam és annak hivatalos cselekményei védelmet élvezzenek más államok bíróságainak eljárásai alól. Az immunitás azonban nem abszolút. Az állami tisztviselők funkcionális immunitása csak olyan esetekre vonatkozik, ahol az eljárás tárgyát képező cselekmény közhatalmi jellegű, és azt az állam képviseletében, hivatalos minőségben hajtották végre.

Így az állami tisztviselők funkcionális immunitása nem védi meg őket, ha az általuk elkövetett cselekmények súlyos nemzetközi jogsértést valósítanak meg. Az ilyen cselekmények esetében

³² *Arrest Warrant* ¶47.

³³ Roger O’Keefe, *International Criminal Law* (OUP 2015) ¶78.

³⁴ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v Serbia and Montenegro)* [2007] ICJ Rep 43, 116 , ¶ 173.

³⁵ Rosanne van Alebeek, ‘Functional Immunity of State Officials from the Criminal Jurisdiction of Foreign National Courts’ in Tom Ruys, Nicolas Angelet, and Luca Ferro (eds), *The Cambridge Handbook of Immunities and International Law* (CUP2023) 499. [Alebeek Immunity]

az egyéni felelősség előtérbe kerül, függetlenül attól, hogy a cselekmények állami utasításra történtek. Az immunitás célja nem az egyének teljes mentesítése a felelősség alól, hanem az állami szuverenitás védelme. Paradox helyzetet teremtene, ha a tisztviselők minden esetben hivatalos minőségükre hivatkoznának, hogy elkerüljék a felelősséget, miközben az immunitás mögött álló logika nem a felelősség kizárását célozza.³⁶

Összefoglalva, az államimmunitás egy átfogó elv, amely védelmet nyújt az állam és hivatalos cselekményei számára. Az állami tisztviselők személyes és funkcionális immunitása ennek az elvnek az alkalmazási formái, amelyek eljárási korlátokat szabnak a bíróságok joghatóságának gyakorlására. A tisztviselők egyéni felelőssége akkor merül fel, ha az elkövetett cselekmények jogellenességük és súlyosságuk révén egyéni felelősséget keletkeztetnek. Ilyenkor a felelősségre vonás alapját az egyéni felelősség képezi a vádemelés során, az államimmunitás terítékre kerülése nélkül.³⁷ Az egyénhez kötődő immunitás nem zárja ki automatikusan az egyéni felelősség megállapítását, különösen súlyos nemzetközi jogsértések esetén. Ugyanakkor az egyéni felelősség megállapítása összefüggésben állhat az államimmunitás kérdésével, ha a tisztviselő cselekménye az állam hivatalos cselekményének minősül, és így az állami szuverenitás érintetté válik.

Az ICTY Appeals Chamber-je a *Prosecutor v. Blaškić* ügyben kijelentette, hogy az állami apparátusban dolgozó személyek pusztán az állam instrumentumai és a hivatalos minőségben való eljárásuk kizárólag az államnak tudható be.³⁸ Magyarán ezek az állami személyek alapszabályként nem viselhetik azoknak a jogellenes cselekményeknek a következményeit, amelyek nem szigorúan saját maguk tetteinek tudható be, hanem magának az államnak. A funkcionális immunitás szűk értelemben pontosan ezt testesíti meg.

Egy másik megközelítés alapján ha a *ratione materiae* immunitás „*act of State*” immunitásként működik, akkor az államnak való tulajdonítás az állami felelősség szabályai szerint mindig az immunitás szabályainak alkalmazását vonná magával.³⁹ Az ILC Rapporteur-öket is megosztotta

³⁶ *Arrest Warrant*, ¶ 60.; Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind’ in *Yearbook of the International Law Commission*, 1996, vol II, Part Two (United Nations Publications 1998) 27, ¶6 (commentary to Article 7)

³⁷ *Akande* 815.

³⁸ *Prosecutor v. Blaškić* (Judgment on the Request of the Republic of Croatia for Review of the Decision of Trial Chamber II of 18 July 1997) IT-95-14-AR108bis, ¶38. [Blaškić]

³⁹ *Alebeek Immunity* 501.

az act of state és a funkcionális immunitás kapcsolata.⁴⁰ Ugyanakkor a véglegesen elkészült immunitással foglalkozó ILC Report kommentárjában egységesen az szerepel, hogy egy cselekmény államnak való tulajdoníthatóságának az „*official capacity*” alkalmazásának előfeltételével valósul meg.⁴¹ Továbbá az is rögzítésre került, hogy a betudhatóság ARSHIWA szerinti szabályainak alkalmazása nem élvez általános alkalmazást az immunitás kérdéseiben.⁴²

Összességében kijelenthető, hogy az államimmunitás csupán akkor alkalmazható, ha az egyén ellen megindított eljárás *de facto* az állam ellen irányul. Ilyenkor be tud avatkozni az állam, hivatkozhat a saját immunitására. Azonban például az analízisem kereszttüzében álló funkcionális immunitás esetében ez másképp valósul meg. A funkcionális immunitás ott megszűnik működni, ahol az egyéni felelősség elkezdődik. Az államimmunitás nem fog megállni, amennyiben az egyént nemzetközi egyezményen alapuló nemzetközi bűncselekményekkel vádolják.⁴³

4. Az állami képviselők immunitásának terjedelme

Az állami képviselők immunitás körében két fajta mentességet lehet elkülöníteni: *rationae personae* és *rationae materiae*. Az előbbi, az úgynevezett személyi immunitás nevéből is fakadóan a mentességet megillető személyhez tapad, kizárólag meghatározott, illetve regnáló állami személyek számára nyújt mentességet. A leggyakrabban a „*trojka*” jelöli ki a személyes immunitással rendelkező kedvezményezett személyeket. Így az államfőt, a kormányfőt és a külügyminisztert.⁴⁴ Ez a fajta mentesség nem csupán az immunitást, vagyis elsősorban eljárási akadályt nyújt ezen személyek számára a saját, illetve külföldi bíróságok esetlegesen lefolytatott felelősségre vonás lefolytatásával szemben, hanem egyszerre jelenti a személyek sérthetetlenségét is.⁴⁵ Így a trojka tagjai mentesek a letartóztatás, fogva tartás és perbe fogás alól. A személyi immunitás fontos jellemzője továbbá, hogy abszolút olyan értelemben, miszerint nincsenek kivételek alóla. Emellett pedig kifejezetten fontos, hogy akkor is fennáll,

⁴⁰ R Kolodkin, *Second Report on Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction* (UN Doc A/CN.4/631, 10 June 2010) ¶24. [Kolodkin]

⁴¹ *Report of the International Law Commission: Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction* (A/77/10) 209, ¶24, commentary to art 2(b) [ILC]

⁴² *ibid.* ¶ 5.

⁴³ Rosanne van Alebeek, ‘National Courts, International Crimes and the Functional Immunity of State Officials’ (2012) 59 *NILR* 5, 10.

⁴⁴ *ILC Draft Article 3.*

⁴⁵ *Akande* 819.

amikor a személyi immunitással rendelkező állami tisztségviselőket nemzetközi bűncselekményekkel vádolnak.⁴⁶ Egyetlen kitétel azonban mégis érvényesül, mégpedig az, hogy kizárólag addig lehet erre az immunitásra hivatkozni, amíg a tisztségviselő tisztségét betölti. Mivel ez a fajta mentesség szigorúan a személyhez tapad. Hivatali idejük lejáta után nem hivatkozhatnak rá az a kedvezményezett személyek ellentétben a későbbiekben vizsgált funkcionális immunitással. Az elmúlt évek joggyakorlata elsősorban az ICC keretein belül azt bizonyítja, hogy a személyi immunitás sem jelent abszolút büntethetetlenséget. Erre az ICC gyakorlatának vizsgálata során fogok kitérni.

A *rationae materiae* immunitás elsősorban abban különbözik a *ratione personae* immunitástól, hogy minden olyan személyt megillet, aki az állami funkciójával egyetemben hivatalos minőségében eljár vagy eljár. Látható tehát, hogy ez a fajta immunitás szélesebb körben érvényesül. Nem tapad csupán a klasszikus állami tisztségviselők személyéhez. Fontos továbbá, hogy kizárólag azokra a cselekményekre terjed ki ez a fajta immunitás, amelyet az állami tisztségviselő a hivatalos kapacitásában követ el. Magyarán alapszabályként a funkcionális immunitás felhívása meggátolja másik állam büntetőjogi joghatóságának gyakorlását az adott állami tisztségviselő hivatalos funkciójához kötődő cselekményekre vonatkozóan. Ezen fajta immunitásnak két fő oka van. Először is az állami tisztviselők ne tartozzanak egyéni felelősséggel olyan cselekedetekért, amelyeket hivatali szerepükben gyakorolnak. Másrészt állami tisztségviselők hivatali cselekményeinek a legalitása ne lehessen külföldi bíróságok mérlegelésének a függvénye. Ugyanakkor fontos megjegyezni, mint azt a dolgozatom is alátámasztja, hogy a *ratione materiae* immunitás nem abszolút. A funkcionális immunitás korlátokba ütközik a nemzetközi jog által elítélendő bűncselekményekre vonatkozóan, és bizonyos esetekben nem gátolja meg a személyes felelősségre vonást. Sőt a funkcionális immunitás okaként leírt mindkét állítás megdönthető. Az első azért, mert a nemzetközi jog által is elismert bűncselekmények egyéni felelősséget statuálnak. Emellett a második állítással pedig az univerzális joghatóság lehetősége ütközhet össze. Lerontva az állami tisztségviselők hivatali cselekményeinek szuverenitását a nemzetközi közösség általi *ius puniendi* érvényesítése érdekében.

⁴⁶ *Arrest Warrant* ¶54.

4.1. Akadémiai diskurzusban előforduló téves feltételezések eloszlatása az vizsgálat előtt

Az első állítás alapján, mivel az állam immunitás csak szuverén cselekedetekhez kapcsolható, ezért a nemzetközi jog által is büntetni rendelt cselekmények tekintetében az államok és állami tisztségviselők nem hivatkozhatnak immunitásra.⁴⁷ Egyes érvelések alapján a jogellenes cselekedtek *ipso facto* nem tekinthetők olyannak, amelyet az állam szuverén hatalmának megfelelően jogosan elkövethet.⁴⁸ Az állam ilyenkor túlterjeszkedik szuverén hatalmának keretein, így nem is élveznek immunitást.⁴⁹ Mindebből az következik, hogy az eljáró tisztviselőket akkor és csak akkor védi a funkcionális immunitás, ha jogszerű felhatalmazásuk korlátjain belül cseleksznek.⁵⁰

Ez azonban nem tartható állítás. Mégpedig azért, mert nemzetközi bűncselekmények is lehetnek hivatali aktusok. Az immunitás klasszikusan egy eljárási kérdés, amelyet a bíróság az anyagi kérdések eldöntése előtt mérlegel.⁵¹ Az eljárások azon szakaszában, amelyben az immunitás felhívásra kerül még nem dönthető el, hogy az állam vagy a nevében eljáró személy valóban jogellenesen járt el. Különösen problémás ez büntető ügyekben, ahol érvényesül az ártatlanság vélelme. Ha azt feltételeznénk, hogy egy tett pusztán jogellenes volta egyből megakadályozza

⁴⁷ Martin Belsky, Mark Merva, and Naomi Roht-Arriaza, 'Implied Waiver Under the FSIA: A Proposed Exception to Immunity for Violations of Peremptory Norms of International Law' (1989) 77 *CLR* 365, 394.

⁴⁸ Andrea Bianchi, 'Immunity Versus Human Rights: The Pinochet Case' (1999) 10 *EJIL* 237, 265

⁴⁹ *Prefecture of Voiotia v. Federal Republic of Germany* [1997] *Revue Hellénique de Droit International* 595. (Court of First Instance Leivadia, Greece).] [Voiotia]; Vournas, 'Prefecture of Voiotia v Federal Republic of Germany: Sovereign Immunity and the Exception for Jus Cogens Violations' (2002) 21 *NYLS J Intl & Comp L* 629.; *Prinz v Federal Republic of Germany* 26 F 3d 1166, 1182 (DC Cir 1994) (Wald J, dissenting); *Ferrini v Federal Republic of Germany* (2004) 87 *Rivista di Diritto Internazionale* 539 (Cassazione, Italy) ¶7, 8.2. [Ferrini]; De Vittor, 'State Immunity and Human Rights: The Italian Supreme Court Decision on the Ferrini Case' (2005) 16 *EJIL* 89, 101–02.; Focarelli, 'Denying Foreign State Immunity for Commission of International Crimes: The Ferrini Decision' (2005) 54 *ICLQ* 951, 956–57.; Jones, Lord Hoffmann dissent ¶ 62; Bianchi, 'Denying State Immunity to Violators of Human Rights' (1994) 46 *Austrian J Pub & Intl L* 227, 227–28.; *Pinochet* Lord Nicholls All ER 897, 939–40., Lord Steyn 945-6; *Pinochet* Lord Hutton All ER 97, 165–66., Lord Millet 179.

⁵⁰ Nollkaemper, 'Concurrence between Individual Responsibility and State Responsibility in International Law' (2003) 52 *ICLQ* 615.; Stern, 'Immunities for Heads of State: Where Do We Stand?' in M Lattimer and P Sands (eds), *Justice for Crimes against Humanity* (Oxford, Hart Publishing 2003) 73, 105–06.; *Hilao v Marcos* 104 ILR 119, 122–25. (US Court of Appeals, Ninth Circuit) [Hilao]; Escobar Hernández, *Fourth Report on Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction*, UN Doc A/CN.4/686 (2016), ¶ 118.[Escobar]

⁵¹ *Jones* Lords Bingham and Hoffmann: ¶ 24, 44.

az immunitás felhívhatóságának lehetőségét, akkor az immunitás elvesztése valós célját és csak törvényes cselekedetek esetén lehetne rá hivatkozni. Ugyanakkor ez az érvelés szokásjogi úton ellentételezhető, nem alásva a dogmatikai szabályokat. Részletesen a funkcionális immunitás alatti, *jus cogens* normasértésekre vonatkozó részben elemzem behatóbban ezt a problémát.

4.2. Hivatali minőség vagy magánjellegű tett kérdésköre

A funkcionális immunitás alkalmazásának alapfeltételét képezi a „hivatalos kapacitásban” való elkövetés.⁵² A leggyakrabban használt elkülönítés alapján az minősül hivatali cselekménynek, amit az egyén az állami hatáskörben, állami autoritás körébe tartozó tetteként lát el.⁵³ Ilyenkor a hivatali személy, mint állami megbízott, az állam karjaként látja el feladatát. Magyarán nem lehetnek szankciók, büntetések kötelezettjei olyan cselekményért, amelyet nem saját minőségükben, hanem az állam nevében végeznek.⁵⁴ Az alapkitétel tehát az, hogy az állam érdekei és az állami tisztségviselő cselekménye között felismerhető legyen egy áthidaló kapocs.⁵⁵ A rendeltetése tehát ennek az immunitás formának, hogy a hivatali személy zavartalanul képes legyen ellátni hivatali kötelezettségeit és a pozíciójához kapcsolódó jogokat. Azonban, ha az egyén az adott állam törvénye szerint rá ruházott jogköröket, (amelyeket az állam érdekében és megbízásaként lát el) túllépi, akkor a cselekménye *ultra vires* lesz. Szükségképpen pedig magánjellegű aktusnak lesz tekinthető. Így immunitást sem élvezhet, hiába cselekszik az egyén az állam látszólagos „köpenye” alatt.⁵⁶ Államfelelősség szempontból viszont ennek ellenére továbbra is az államnak lesz betudható ez a cselekmény, amelyet maga az ARSHIWA is alátámaszt.⁵⁷

A funkcionális immunitás érdekkörén belül egyedi kérdéseket vetnek fel azok a bűncselekmények, amelyeket kizárólag hivatali minőségben lehet elkövetni. Ilyen például a kínzás vagy az erőszakos eltüntetés nemzetközi egyezményben rögzített tényállásai alapján.⁵⁸

⁵² *Arrest Warrant*, ¶ 55.

⁵³ *ILC* 211.

⁵⁴ *Blaškić* ¶ 38.

⁵⁵ *ILC* 209.

⁵⁶ *Hilao* *ibid.*; *Jane Doe I et al v Liu Qi et al and Plaintiff A et al v Xia Deren et al* (2004) 349.

⁵⁷ United Nations General Assembly, *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with Commentaries*, UN Doc A/RES/56/83 (12 December 2001)

⁵⁸ *Torture* Article 1.; *ICPPED* Article 2.

5. *A ratione materiae* immunitás

5.1. Funkcionális immunitás esetjogi bevezetés

Az elemzés végén szereplő táblázatban felvázolt releváns esetjogot vizsgálva három fő pontot kell mindenképpen rögzíteni. Elsőként miszerint az *act of state* doktrínát követve, miszerint az állami tisztségviselők nem felelősek ilyen minőségben elkövetett cselekményeikért, hiszen ezek állami aktusokat testesítenek meg. Ez azzal az újonnan megjelent alapelv meglétével cáfolható, hogy pusztán a hivatali minősége az eljáró személyeknek nem fog mentesíteni a személyes felelősség alól, amely általános esetben a nemzetközi jog által büntetni rendelt bűncselekmények velejárója. Másodpontban az is megcáfolandó, hogy az államok semmilyen esetben sem gyakorolhatnak hatalmat, és ítélezhetnek másik állam magatartása fellett. Ez tulajdonképpen a *par in parem non habet imperium* elvének a tágabb értelmezését teszi lehetővé. A tágabb értelmezés alapját az képezi, hogy a legsúlyosabb nemzetközi jog által büntetni rendelt bűncselekmény esetében egyezményes rezsimek által statuált jogi normák biztosítják a nemzetközi bűncselekmény elkövetőjének extra-territoriális joghatóság biztosításán keresztül a felelősségre vonását, akár más állam bírósága által. Mindezt attól függetlenül, hogy az állami személy a jogellenes cselekményét hivatalos minőségében követte-e el. A funkcionális immunitás ez esetben semmilyen módon nem lehet logikus módon felhívható, és nem tud együtt létezni az univerzális és egy egyezmény alapú joghatósági klauzulák rendszerével (azokra a bűncselekményekre korlátozva ezt a kört, amelyekre ilyen egyezmény létrejött a nemzetközi közösség összefogásával). Végül pedig nem áll meg a *par in parem* azon állítása sem, amely szerint itt az állam saját szuverén joga alapján, szuverén minőségében vonná felelősségre az állami vezetőt. Így megítélve tulajdonképpen egy másik szuverén cselekményét. Ebben ez esetkörben az állam a nemzetközi közösség tagjaként, nemzetközi jogi kötelezettségének eleget téve vonja felelősségre a nemzetközi jog által büntetni rendelt cselekményt, ami maga összeegyeztethetetlen az immunitás fennállásával. Ha a funkcionális immunitást az *act of State* doktrína felől közelítjük meg, akkor egyes vélekedések szerint az illegális mivoltuk ellenére hivatali cselekményeknek fognak minősülni. Ebből fakadóan a főszabályt lerontani kivételek útján lehet, ennek a bizonyítása pedig szokásjogi úton történhet.⁵⁹

Korábban utaltam rá, miszerint minden állam önállóan jelölheti ki tisztviselőinek mandátumának jogi kereteit. Más országok ebbe a *vis-à-vis* relációba a hivatalnok pozíciójához

⁵⁹ Alebeek 509.

kötődő személyi immunitások tekintetében nem szólhatnak bele *mindaddig*, amíg a nemzetközi jognak megfelelően körül határolt autoritásnak megfelelően cselekszik a hivatali személy. Ha az officiális szerepkörben eljáró állami személy nemzetközi jogilag büntetendő tényállást valósít meg, akkor erős támogatást rejt az a feltevés, miszerint ezek a cselekmények nem is tekinthetők hivatalos tevékenységnek. Ezek a tettek limitálják tehát a funkcionális immunitás hatáskörét. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy az elkövetett bűncselekmények nem lennének betudhatóak az államnak az államfelelősség szabályai szerint. Ez azon az alapon nyugszik, hogy egy cselekmény immunitás szempontjából való megítélése, illetve államfelelősség szempontjából viszonylagos elkülönített konstrukciókat jelentenek.⁶⁰

5.2. Nemzetközi bűncselekmények kivétele, a funkcionális immunitás határa

A nemzetközi jog által büntetni rendelt bűncselekményekről és ezekhez rendelt személyhez kapcsolódó felelősségről a Nürnbergi Alapelvek megszületésétől beszélhetünk.⁶¹ Ahogy már ezen dokumentum 7. alpontja is rögzítette: „a terheltek hivatali minősége, akár mint államfő vagy más felelős állami hivatali vezető nem mentesítő körülmény az egyéni felelősségre vonás alól.” Magyarán már a múlt évszázad közepén is mutatkozott egy erős hajlam arra, hogy a legsúlyosabb ember elleni bűncselekmények esetén igenis ne legyen alkalmazandó a funkcionális immunitás invokációja, ezáltal pedig a büntethetetlenség állapota.

Az *Arrest Warrant* ügyben is előkerült a vizsgált tendencia. A Bíróság az ügyben megerősítette, hogy azok az állami tisztségviselők, akik funkcionális immunitást élveznek a hivatali minőségükön kívül eljárva felelősségre vonhatóak, hiszen ezek a cselekmények tulajdonképpen magánminőségben elkövetett tetteknek fognak minősülni.⁶² Továbbá az ügyben eljáró bírók különvélemény formájában elismerték, hogy bizonyos súlyos nemzetközi bűncselekmények nem értelmezhetők a hivatali minőség keretein belül, hiszen a tisztséghez kötődő állami funkción túlterjeszkednek.⁶³

⁶⁰ Alebeek 521.; Spinedi, ‘State Responsibility v Individual Responsibility for International Crimes: Terium Non Datur?’ (2002) 13 *EJIL* 895, 897.; J Barker, ‘The Future of Former Head of State Immunity after *Ex Parte Pinochet*’ (1999) 48 *ICLQ* 937, 943.

⁶¹ *Affirmation of the Principles of International Law Recognized by the Charter of the Nurnberg Tribunal*, UNGA Res 95(I) (11 December 1946) UN Doc A/RES/1/95, Article 6.

⁶² *Arrest Warrant* ¶ 61.

⁶³ *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v Belgium)* (Joint Separate Opinion of Judges Higgins, Kooijmans and Buergenthal) [2002] ICJ Rep 3, paras 74, 85–88. [Joint Opinion]

Az utóbbi években egy egyre erősebb tendencia mutatkozik abba az irányba, hogy a funkcionális immunitás ugyanakkor nem minden bűncselekménnyel szemben képes az egyéni felelősségre vonás alóli mentesítésre. Bizonyos nemzetközi jog által büntetni rendelt bűncselekmények esetében nem lehet a funkcionális immunitásra hivatkozni. A csoportosításba *stricto sensu* elsősorban az egyezményes rezsimek alá tartozó legsúlyosabb bűncselekményeket kell érteni: emberirtás, emberiség elleni bűncselekmények, háborús bűncselekmények.⁶⁴ Ezen döntések alapján, kiegészítve az *opinio juris*-sal a funkcionális immunitás felhívhatóságának kizárása szokásjogi alapokon nyugszik.⁶⁵

Az ILC első, immunitás kérdésében elmélyülő, az ILC Draft előkészítésében 2011-ben szerepet vállaló *Rapporteur* Kolodkin volt. Véleménye szerint ekkor a gyakorlat még nem ért el arra a pontra, hogy szokásjogként tudjunk beszélni az immunitást érintő kivételekről.⁶⁶ Ezen állítással James Crawford is egyet értett 2012-ben, amikor azt az álláspontot támogatta, miszerint a gyakorlat még nem elég *széleskörű* és *konzisztens* ahhoz, hogy a nemzeti bíróságok előtt kikristályosodjon egy olyan szabály, amely eltörli a *ratione materiae* immunitás felhívhatóságának lehetőségét nemzetközi jog által elismert bűncselekmények esetében nemzeti bírói fórumok előtt.⁶⁷ Hasonlóan O’Keefe is pesszimista véleménnyel nyilatkozott a kérdésről, amikor azt állította: „nehezen mondható ki, hogy jelenleg létezik egy olyan szokásjogi szabály, amelynek megfelelően az állami tisztségviselők számára biztosított egy kivétel nemzetközi jog által elismert és büntetni rendelt bűncselekmények vonatkozásában.”⁶⁸ Mindezek ellenében a dolgozatom egyik fő kérdését jelentő immunitás szűkülési tendenciája körében, a funkcionális immunitásra vonatkozó kivételek elismerése, a végső ILC Draft másik *Rapporteur*-je számára is világossá vált.⁶⁹ Az negatív vélemények óta eltelt időben, azt állítom megvalósult, ami hiányzott. A vizsgálat végén szereplő táblázatban bemutatott kerülő **gyakorlat** (a), és az **államok** *opinio juris*a (b) alátámasztja, hogy az univerzális joghatóságon alapuló, *jus cogens* normának is minősülő, a nemzetközi közösség legtöbb államát tömörítő

⁶⁴ Yuliya Zabyelina, *The Immunities of Public Officials under International Law* (Cambridge University Press, 2023) 69.

⁶⁵ Német Court, Bundesgerichtshof 2024 feb

⁶⁶ Kolodkin ¶ 90.

⁶⁷ J Crawford, *Brownlie’s Principles of Public International Law*, 8th edn (OUP, 2012) 500., Ingrid Wuerth, ‘Pinochet’s Legacy Reassessed’ (2012) 106 *AJIL* 731, 732.

⁶⁸ R O’Keefe, ‘An “International Crime” Exception to the Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction: Not Currently, Not Likely’ (2015) 109 *AJIL Unbound* 167, 167.

⁶⁹ Escobar ¶181–9.

egyezményes bűncselekmények esetében szokásjogilag bizonyított a funkcionális immunitás alkalmazásának kizárása nemzeti bíróságok előtt.

Az ILC Kommentár a korábbi Institut de Droit International Reporthoz hasonlóan már *lex lata*-ként vélekedik arról, hogy egyes nemzetközi jog által is büntetni rendelt bűncselekmények vonatkozásában nem lehet az immunitásra hivatkozni.⁷⁰ A gyakorlat is igazolni látszik ezt az állítást, miszerint a joggyakorlat elérte azt a széleskörű és konzisztens gyakorlatot, hogy erre szokásjogi normaként lehessen hivatkozni az ILC által felsorolt nemzetközi bűncselekményekre vonatkozóan.

5.3. A funkcionális immunitás alóli kivételek vizsgálata az esetjog alapján

A nemzetközi bűncselekmények elkövetése esetén felmerülő egyéni felelősség elfogadását követően (Nürnbergi perek) az első releváns ügyet a kivételekre a *Prosecutor v. Adolf Eichmann* ügy képezi. Az ügyben a bíróság kimondta, hogy nemzetközi bűncselekmények (a konkrét ügyben emberiség elleni bűncselekmények) nem tekinthetők olyannak, amelyet az állam szuverén hatalma alatt jogszerűen elkövethet. Aki pedig ilyen cselekményben vett részt annak személyesen kell elszámolnia, nem rejtőzhetnek megbízásuk hivatalos jellege mögé.⁷¹ A ezredforduló előtt került sor a dolgozat ívének alapproblematikáját felvető *Pinochet* ügy tárgyalására.⁷² Az ügyben az egykori chilei diktátort érintve, egy londoni látogatása során spanyol kezdeményezésre indítványozták kiadatását, hogy bíróság foglaljon állást nemzetközi bűncselekmények tekintetében, amelyet még regnálása alatt követett el. Chile hiába invokálta Pinochet immunitását a hétből hat Lord az immunitás fenntartásának elutasítása mellett döntött. Ebben döntő szerepet játszott maga az ügy alapját képező Kínzás Elleni Egyezmény. Az egyezmény 1. cikke deklarálja, hogy a kínzás tényállását csakis hivatalos minőségben lehet elkövetni. A Lordok az ügyben azt az érvelést követték, hogy Chile a Kínzás Elleni Egyezmény aláírásával hallgatólagosan lemondott arról, hogy immunitásra hivatkozhasson az állami tisztségviselőivel kapcsolatban.⁷³ Ez logikus, mert az egyezmény első cikkének a tartalma összeférhetetlen helyzetet teremtene az immunitás párhuzamos felhívhatásának a lehetőségével, továbbá az egyezmény tárgyával és céljával lenne inkonzisztens.⁷⁴ Hasonlón

⁷⁰ Institut de Droit International, *Resolution on the Immunity from Jurisdiction of the State and of Persons Who Act on Behalf of the State in Case of International Crimes*, Naples Session 2009, art III(1) (Rapporteur: H Fox).

⁷¹ *Attorney General of Israel v Eichmann* (1962) 36 ILR 5, ¶309–10.

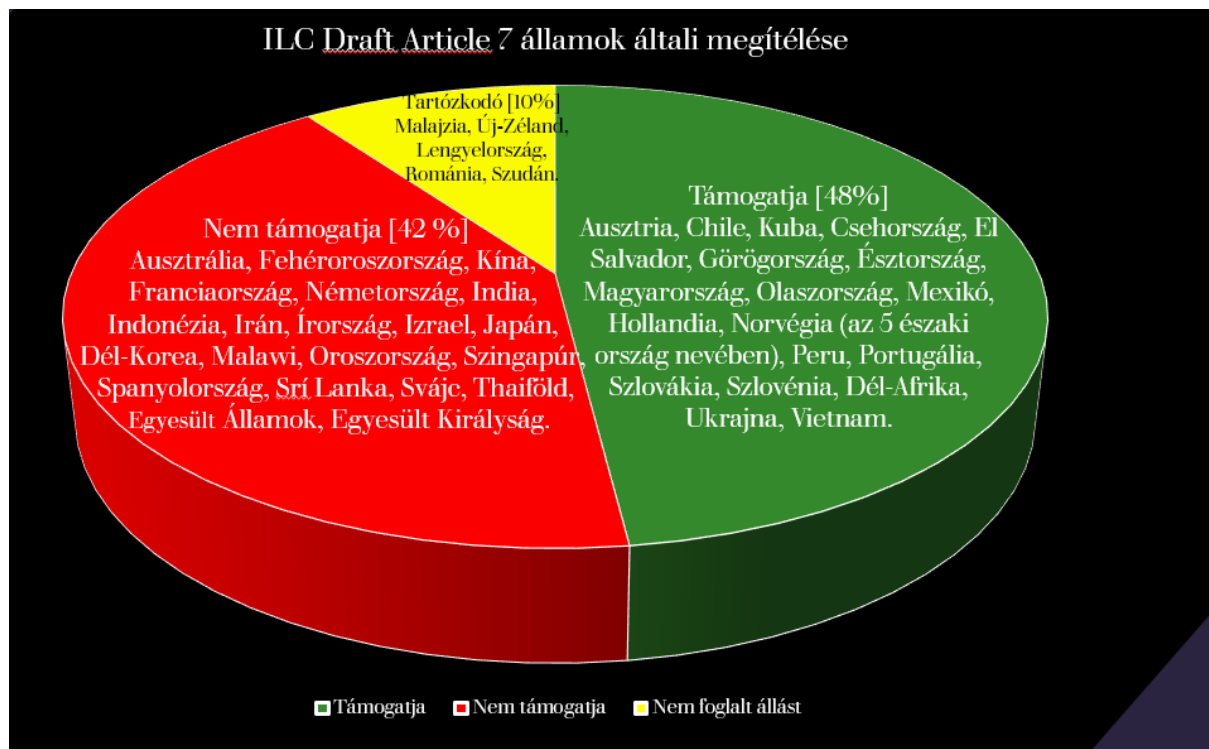
⁷² *Pinochet*

⁷³ *Pinochet*, 169–170, 178–179, 190. (per Lords Browne-Wilkinson, Saville, Millett, Phillips)

⁷⁴ *Akande* 850.

alátámasztható ez az érvelés egyéb olyan nemzetközi bűncselekmények esetében, amelyek szintén kizárólag hivatalos minőségben követhetőek el, például erőszakos eltűntetés. A Pinochet ügy tartalmát később az Egyesült Királyság a *FF v. Director of Public Prosecutions* ügyben újra érintette, majd megerősítette ezen pozícióját az ILC felé is.⁷⁵

5.3.1 *Opinio juris* az ILC Draft Article 7. viszonylatában

Az ILC Draft Article 7. cikke sorolja fel *expressis verbis* azokat a bűncselekményeket, amelyekhez nem társulhat funkcionális immunitás. Az ILC-n belül vita bontakozott ki az államok részéről ezen cikk támogatása kapcsán. A szavazó ILC tagok (11) többsége támogatását fejezte ki a cikk iránt, egyes ILC Committee tagok szerint a szabály, *de lege lata* szintet ért el.⁷⁶ Szavazás követően végül elfogadásra került a kivételeket tartalmazó cikk, amely Draft Article részét képezi. Az államok – ábrán szemléltetett – többségi véleménye szerint (23) az ILC a helyes irányba lépett azzal, hogy a legsúlyosabb, univerzális joghatóságot is megalapozó egyezményes rezsimekbe tartozó bűncselekmények esetében nem engedélyezi a funkcionális

⁷⁵ *FF v Director of Public Prosecutions* [2014] EWHC 3419 (CO/11360/2012, 7 October 2014)

⁷⁶ UN Doc A/CN.4/3328, 3363; Saboia, A/CN.4/3330; Hmoud, A/CN.4/3331; Vázquez-Bermúdez, A/CN.4/3362; Gómez-Robledo, A/CN.4/3363; Nguyen, A/CN.4/3360; Oral, A/CN.4/3364; Grossman Guiloff, A/CN.4/3364; Ruda Santolaria, A/CN.4/3364; Candioti, A/CN.4/3330, 3331; Šturma, A/CN.4/3331, 3362, 3378.; Šturma, Ouazzani Chahdi, A/CN.4/3364.

immunitás alkalmazásának lehetőségét.⁷⁷ Az állami gyakorlat körében kiemelten említendő azon országok jogalkotási gyakorlata is, amelyek törvénybe iktatták, hogy a funkcionális immunitás nem gátolja a felelősségre vonást nemzetközi bűncselekmények tekintetében. Így például Spanyolországban.⁷⁸

Fontos végül kiemelni, hogy míg egyet is értek az ILC Draft Article 7 pontjával, és véleményem szerint egy fontos mérőfölkövet jelent a büntetlenség elkerülése érdekében, addig szeretnék teret adni a kritikusok által is felhívott egyik legfontosabb hiányosságnak. Számos állam kritikájában olvasható, hogy azért nem fogadja el a kritikus pont tartalmát, mert nincs biztosítva semmilyen biztosíték arra nézve, hogy ezzel a szabállyal a nemzetközi közösség alanyai ne éljenek vissza.⁷⁹ Az ILC egyértelmű állásfoglalása hiányában azonban csak spekulálni lehet, hogy mi szolgálhat esetlegesen biztosítékkul. Ilyen lehet például az a feltétel, miszerint csak olyan személlyel szemben alkalmazható az extra-territoriális joghatósággal összefüggő immunitás figyelmen hagyása, aki a fórum állam (aki gyakorolni kívánja a joghatóságot) területén tartózkodik.⁸⁰ Hasonlóan például előzetes jóváhagyáshoz kötve a felelősség felhívását.⁸¹

5.4. *Jus cogens* normák, és a funkcionális immunitás kapcsolata

A *jus cogens* normákon alapuló funkcionális immunitás elvetése több érvelésen alapulhat. Először is több bíróság felvetette, de összességében elutasításra került az az indok, amely a hallgatóságos lemondás teóriáján alapítja a *ratione materiae* felhívhatóságának lehetőségét.⁸² Ez az állítással azt az érvelést követi, amely alapján a *jus cogens* normák magasabb normatív státuszokból fakadóan képesek invalidálni alacsonyabb szintű normákat.⁸³ A *jus cogens* normák

⁷⁷ UN GA Sixth Committee, Summary Records, UN Docs A/C.6/72/SR.18–26, 30.

⁷⁸ Spain, *Organic Act 16/2015* (Official Gazette No 258, 28 October 2015)

⁷⁹ International Law Commission, *Summary Record of the 3362nd Meeting* UN Doc A/CN.4/SR.3362 (19 June 2017) 7 (S Murphy)

⁸⁰ O'Keefe p. 17, ¶1.54– 1.55; Joint Opinion ¶53.

⁸¹ United Kingdom, *Police Reform and Social Responsibility Act 2011*, ¶153.; South Africa, *Implementation of the Rome Statute of the International Criminal Court Act 2002*, ¶5(1).

⁸² Poland, Supreme Court, *Natoniewski v Germany*, Case No IV CSK 465/09, 29 October 2010, ILDC 1996 (PL 2010), ¶ 35.; Ferrini ¶ 8.2– 8.3.

⁸³ *Siderman de Blake v Republic of Argentina* 965 F 2d 699, 718 (9th Cir 1992), *Ferrini* ibid.; *Voitota* ibid.; *FRG v Mantelli and others*, Order No. 14201 (2008) (Cassazione, Italy); *Al-Adsani v United Kingdom* App no 35763/97 (2002) 34 EHRR 11, dissenting opinion of Judges Rozakis, Caflisch, Wildhaber, Costa, Cabral Barreto, and Vajić. [Al-Adsani]

elsődleges normatív pozíciójából kiindulva viszont eltérő eredményre juthatunk, mert a *jus cogens* normák primátusa megalapozhatja a funkcionális immunitásra való hivatkozást nemzetközi bűncselekmények esetében. A *jus cogens* normák fogalmukból adódóan olyan normák, amelyektől nem megengedett az eltérés, és amelyektől csak egy azonos jellegű, későbbi általános nemzetközi jogi norma módosíthat.⁸⁴ Magyarán minden egyéb norma fölött helyezkednek el a normatív hierarchiában. Így fölénybe vannak az immunitás szabályaival szemben is.⁸⁵ Ez megerősítést is nyert az olasz *Ferrini* ügyben, amely rögzítette, hogy az immunitás szabályai inkább akadályozzák, minthogy előre mozdítanak a *jus cogens* normák érvényesülését.⁸⁶ Azonban az ügy kapcsán Németország úgy döntött, hogy az ICJ elé viszi az ügyet, amelyből megszületett a bíróság döntése a *Jurisdictional Immunities* ügyben. Az ICJ rögzítette, hogy az eljárási jellegű immunitás szabályok semmilyen szinten nincsenek konfliktusban az anyagi jogot érintő, és abban a formában valóban primátust élvező *jus cogens* normákkal.⁸⁷ Ebből fakadóan a második érvelés sem állja meg a helyét.

A *jus cogens* normasértések funkcionális immunitásra vonatkozó szabályok érvénytelenítő hatása viszont figyelemre méltó konklúzióknak ad teret. Amennyiben arról az oldalról közelítjük meg a funkcionális immunitást élvezők helyzetét, hogy az állami tisztségviselő *jus cogens* normasértésével párhuzamosan mandátumát tekintve *ultra vires* jár el, akkor tulajdonképpen hivatalos minőségén kívül jár el. Ezzel szétfeszítve a funkcionális immunitás alkalmazhatóságának kereteit. Ez az érvelés a korábban már elemzett *Pinochet* ügyben is központi kérdésként merült fel, amikor a kínzás hivatalos cselekménynek minősülő helyzetét ítélték meg egyrészt a Kínzás Elleni Egyezmény rezsimje alatt, másrészt az immunitás irányából vizsgálva.

Ugyanakkor egyetértek azzal az érveléssel miszerint pusztán egy aktus illegális mivolta alapján nem lesz egy cselekmény *ipso facto* olyan, amely nem szuverén, illetve amelyhez sosem kapcsolódhat immunitás.⁸⁸ Ezt az ICJ is megerősítette.⁸⁹ A *jus cogens* természet miatti immunitás szűkülés sokkal inkább arra vezethető vissza, hogy a *jus cogens* normákat olyan

⁸⁴ *Vienna Convention on the Law of Treaties* (adopted 23 May 1969, entered into force 27 January 1980) 1155 UNTS 331, Article 53. [VCLT]

⁸⁵ Al-Adsani ¶3,4.

⁸⁶ *Ferrini* ¶9.1

⁸⁷ *Immunities* ¶93, 95

⁸⁸ *Akande* 830.

⁸⁹ *Immunities* ¶60.

univerzális joghatóságot teremtő nemzetközi egyezmények deklarálják, amelyekből egyértelműen következik, hogy nem létezhet egymás mellett immunitás egy olyan cselekmény számára, amelyet egy nemzetközi egyezmény univerzális joghatósági alapon büntetni rendel. Méghozzá kötelezettségi alapon. Ez tulajdonképpen a VCLT 30. cikkének tartalmával megegyező okfejtést jelent.⁹⁰

Ennek megfelelően funkcionális immunitás és a *jus cogens* normák kapcsolatát vizsgálva fontos eredmény mutatkozik. A *jus cogens* normák nem ronthatják le *ipso facto* a korábbiakban felvázolt eljárási és anyagi vizsgálat közötti viszonyokat. Azonban megállapítható a következőkben bemutatott esetjog és *opinio juris* alapján, hogy az elmúlt években az ILC által is rögzített szokásjogi szabály alakult ki a *jus cogens* normák, immunitást megszüntető természetére vonatkozóan az immunitás szűkülő tendenciájának megfelelően. Az alábbi táblázat rögzíti azokat az ügyeket, amelyekben a megvalósított bűncselekmények mellett nem lehetett hivatkozni a funkcionális immunitásra. Alátámasztva a szokásjogi szabály kristályosodását. Többek között az univerzális joghatóságot megalapozó egyezményes rezsimek, illetve a cselekmények *jus cogens* természetéből fakadóan:

⁹⁰ VCLT Article 30.

Vád	Eljáró bíróság	Sorszám	Ügy neve	Dátum
emberiség elleni bűncselekmény, emberirtás, háborús bűncselekmény	Supreme Court, Israel	No. 40/61	Attorney- General of the Government of Israel v. Eichmann	1968
emberiség elleni bűncselekmény	Supreme Court (Criminal Law Chamber), France	-	Barbie case	1989
kínzás	Court of Appeals, Ninth Circuit, USA	-	Siderman de Blake v. Republic of Argentina	1992
kínzás	Court of First Instance of Brussels, Brussels	No. 99/97/354.	Pinochet	1998
kínzás	House of Lords	No. 1 A.C. 147	R. v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate ex parte Pinochet Ugarte (No.3)	2000
kínzás	Higher Regional Court of Cologne, Germany	No. 1330/99;	In re Hussein	2000
háborús bűncselekmények	Areios Pagos (Supreme Court), Greece	No. 288933	Prefecture of Voiotia v. Federal Republic of Germany	2000

kínzás	Court of Appeal of Amsterdam, The Netherlands	No. AB1471	Bouterse	2003
háborús bűncselekmény	Court of Cassation, Belgium	No. P.02.1139.F/2	Ariel Sharon and Amos Yaron	2003
háborús bűncselekmények	Court of Cassation	No. 5044	Ferrini v. Federal Republic of Germany	2004
emberirtás, erőszakos eltüntetés, kínzás	Constitutional Court of Spain	-	Guatemala Genocide case; Guatemala Genocide, Menchú Tumm and Others v. Two Guatemalan Government Officials and Six Members of the Guatemalan Military	2005
emberiség elleni bűncselekmény	Supreme Court, judge of first instance, Chile	No. 5646-05	Fujimori	2007
emberiség elleni bűncselekmény, emberirtás	Supreme Court, Spain	No. 139/1997	Schilingo; Scilingo Manzorro (Alolfo Francisco) v. Spain	2007

kínzás, háborús bűncselekmény	Supreme Court, The Netherlands	No. 07/10063	Public Prosecutor v. Heshamuddin Hesam	2008
háborús bűncselekmény	Court of Cassation, Italy	No. 31171	Lozano v. Italy, Court of Cassation	2008
<i>jus cogens</i> nemzetközi bűncselekmények általánosan	Federal Criminal Court, Switzerland	No.2011.140	A. v. Office of the Public Prosecutor of the Confederation	2012
háborús bűncselekmény, emberiség elleni bűncselekmény	Bundesgerichtshof, Germany	No. AK 4/24	German Federal Prosecutor v. Member of the Syrian NFD	2024

Összességében szokásjogi alapon fenntartható és bizonyított a funkcionális immunitás szűkülésének tendenciája.⁹¹ Ugyanakkor fontos rögzíteni, hogy a vizsgálatom középpontjába kerülő funkcionális immunitás szűkülése kizárólag azokra a nemzetközi bűncselekményekre alkalmazható, amelyekben a bűncselekmény egyben *jus cogens* jogsértéshez kapcsolódik, illetve nemzetközi egyezmény által előírt univerzális joghatóság alapon történhet meg a felelősségre vonás.

⁹¹ Escobar ¶ 113; C Escobar Hernández, *Fifth Report on Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction* UN Doc A/CN.4/701 (14 June 2016) ¶232.

6. A Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) és a *ratione personae* immunitás kapcsolata

6.1. ICC és az immunitás spektruma

Az ICC gyakorlatával kapcsolatos elemzésnek fontos háttérét képezi az a tény, hogy a vizsgálat az ICC saját rezsimjét megalapozó Római Statútum [továbbiakban: Statútum] szabályainak alkalmazásával történik. Az *Arrest Warrant* ügyben az ICJ is rögzítette, hogy az ICC eljárhat mind hivatalban lévő, mind a volt állami tisztségviselőkkel - az adott ügyben éppen külügyminiszterrel - szemben.⁹² A Charles Taylor - korábbi libériai elnök- ügyében eljáró Sierra Leonei Különleges Bíróság kimondta, hogy a nemzeti bíróságok az államok szuverén egyenlőségének elvéből kiindulva nem ítélezhetnek másik állam magatartása fölött (*par in parem non habet imperium*).⁹³ Ugyanakkor egy nemzetközi bírói fórum - amelyet államok közös akarata hoz létre, így nem az állam egyik hatalmi ága - ítélezhet másik állam vagy állami személy magatartása felett az államok *jus puniendi*-jét megtestesítve.⁹⁴ Ezzel azt implicálva, hogy szokásjogi alapon nem állnak meg az immunitás szabályai nemzetközi fórum előtt.

A Statútum 27. cikke deklarálja a tagállamok számára, hogy az immunitás alkalmazásának kizárása mindenkire egyaránt vonatkozik hivatali minőségtől függetlenül.⁹⁵ Ez a cikk egyaránt vonatkozik személyes- és funkcionális immunitásra. Így az ICC gyakorlatán belül az immunitás (legalábbis elméleti szinten) még szűkebb, mint a korábbiakban *bemutatott ratione materiae* esetjogban a nemzeti bíróságok előtt. Ahol kizárólag a funkcionális immunitás került korlátozások alá, illetve valósult meg az egyértelmű szűkülése az elmúlt évtizedekben. A Statútum másik cikkével kapcsolatos gyakorlatot is szemügyre veszem, amelyet a 98. cikk képez. Ezen szabály deklarálja, hogy a Statútum részes államai megtagadhatják egy nem-tagállam államfőjének ICC elfogatóparancsnak megfelelő átadását.

6.2. Az ICC horizontális és vertikális viszonyrendszere

Az ICC gyakorlat immunitással kapcsolatos gyakorlatának feltérképezése előtt érdemes áttekinteni a háttérben rejlő viszonyrendszereket. Az ICC előtti immunitásnak két

⁹² *ibid.*

⁹³ *SCSL, Appeals Chamber, Decision on Immunity from Jurisdiction (Prosecutor v Taylor)* SCSL-2003-01-I (31 May 2004) ¶51. [SCSL]

⁹⁴ Harmen van der Wilt, *Immunities and the International Criminal Court* (CUP) 599.

⁹⁵ *Rome Statute of the International Criminal Court* (1 July 2002) 2187 UNTS 3, Article 27.

viszonyrendszere van: vertikális és horizontális. A vertikális immunitás kérdése érinti azt a kör, hogy egy hivatalban lévő államfő immunitást élvez-e az állam és az ICC viszonyában. Ennek megfelelően az ICC Statútum 27. cikk (2) bekezdése szünteti meg az államfő immunitását ebben a vertikális jogviszonyban:

„A nemzeti vagy a nemzetközi szabályok szerint a hivatalos minőséggel járó mentességek vagy különleges eljárási szabályok nem akadályozzák a Bíróságot az adott személy fölött joghatóságának gyakorlásában.”⁹⁶

Ugyanakkor létezik egy horizontális viszony az államok közötti viszonyrendszerben. Ebben a körben az a kérdés, hogy egy államfő immunitást élvez-e egy másik állam általi letartóztatás alól, amely az ICC által kibocsátott elfogatóparancsot teljesíti. A kérdést az ICC a 98. cikk (1) bekezdésben veti föl:

„A Bíróság nem terjeszthet elő olyan átadás vagy jogsegély iránti kérelmet, amely a megkeresett államot olyan cselekményekre kényszerítené, amelyek ellentétesek lennének nemzetközi jogi kötelezettségeivel az államok mentessége, vagy egy harmadik államhoz tartozó személy diplomáciai mentessége, illetve egy harmadik állam tulajdona tekintetében, kivéve ha a Bíróság előzetesen megszerzi a harmadik állam együttműködését a mentességről való lemondáshoz.”⁹⁷

Az *Al-Bashir* ügyben a Pre-Trial Chamber látszólagosan azt vetette fel, hogy a vertikális viszonyban felmerülő immunitás hiánya egyúttal magával vonja az immunitás hiányát a horizontális viszonyban is. Ugyanakkor számos különböző ICC döntés *Al-Bashir*-ra vonatkozóan az immunitás kérdésének magválaszolására négy eltérő érvet alkalmazott:

⁹⁶ ibid.

⁹⁷ ibid 98. cikk

6.2.1. ICC Statútum alatti 27. cikk (2) bekezdéséből fakadó immunitás hiánya

A Pre-Trial Chamber döntés az Al-Bashir szudáni államfővel kapcsolatban felmerült ügyben a Nürnbergi perek hagyományát tartotta fenn.⁹⁸ Továbbá a korábban említett sierra leonei bíróság megállapítását követve nemzetközi jogi alapelvként rögzítette, hogy korábban vagy jelenleg hivatalban lévő államfő immunitása nem hívható fel nemzetközi bírói fórum előtt.⁹⁹ Sőt, ezen szabály ugyanúgy alkalmazandó nem ICC tagállamok államfőire is, amikor az ICC joghatóságot képes gyakorolni.¹⁰⁰ Az érvelést követve az ICC joghatóságot alapíthat hivatalban lévő nem tagállami államfővel szemben, ha a kérdéses bűncselekmény elkövetése tagállami területen manifesztálódik Biztonsági Tanács (továbbiakban: BT) általi cselekvés nélkül.¹⁰¹

Az első megközelítéssel kapcsolatban két főprobléma merül fel. Először is, miszerint csak az ICC Statútumot veszi alapul, így nem veszi figyelembe az államok közötti horizontális viszonyban felmerülő immunitást. Magyarán kizárólag arra vonatkozóan von le következtetést, hogy magával az ICC-vel szemben nincs immunitás. Azonban nem adressálja az államok közötti kötelezettségek tartalmát az egymás közötti kötelezettségekre vonatkozóan. A probléma pedig ott rejlik, hogy az Al-Bashir ügyben, illetve a Putyinnal kapcsolatos elfogatóparancs kapcsán is az jelenti a fő kérdést, hogy egy nem ICC tagállamra vajon alkalmazható-e a Statútum immunitás oldalra helyező 27. cikke. Ebben az esetben a megoldást az ICC joghatósága jelenti az Ukrajna területén elkövetett cselekmények vonatkozásában. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy az ICC-t létrehozó Római Statútum is egy egyezmény, amelyet a nemzetközi jog egyéb szabályai alapján kell értelmezni. Így az általános immunitásra vonatkozó szabályok, továbbá az egyezményben nem részes tagállamok kötelezettségeire irányadó normák fényében.¹⁰²

⁹⁸ *Prosecutor v Al Bashir* (Decision Pursuant to Article 87(7) of the Rome Statute on the Failure by the Republic of Malawi to Comply with the Cooperation Requests Issued by the Court with Respect to the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir) ICC-02/05-01/09-139 (Pre-Trial Chamber I, 13 december 2011) [*Malawi*]

⁹⁹ *SCSL* *ibid.*

¹⁰⁰ *ibid.*, 28.

¹⁰¹ C Kreß, 'The International Criminal Court and Immunities under International Law for States Not Party to the Court's Statute' in M Bergsmo and L Yan (eds), *State Sovereignty and International Criminal Law* (FICHL Publication Series No 15, 2012) 243. [Kreß]

¹⁰² *VCLT* Article 31

6.2.2. Szokásjogi alapon nyugvó államfői immunitás kizárása az ICC előtt folyó eljárásokban

A különböző érvelések közül ez a megközelítés nyugszik a legszilárdabb alapokon. Az *Al-Bashir* ügyben a Pre-Trial Chamber Malawi és Csád kötelezettségeit vizsgálva az elfogatóparancs teljesítésével kapcsolatban megállapította, hogy szokásjogi úton alátámasztható módon nem érvényesül az államfők immunitása, amikor nemzetközi bírói fórumok nemzetközi bűncselekmények elkövetésével kapcsolatosan törekednek az államfő letartóztatására.¹⁰³ Magyarán itt nem az ICC Statútum alkalmazása alapján mondta ki az ICC Malawi kötelezettségét, hogy együtt működjön az Al-Bashir elleni elfogatóparancssal. A döntés alapján arra a következtetésre jut az ICC, hogy mivel nem áll fenn a horizontális viszonyban immunitás, ezért az államokat nem gátolja egy másik állam államfőjének immunitása az ICC általi elfogatóparancs teljesítése kapcsán.

A döntés egyik fő felvetése az immunitás alapvető alkalmazási köre volt, amire már a bevezetőben is utaltam. Ennek megfelelően az immunitás az államok szuverén egyenlőségéből fakad. Szükségszerűen pedig államok között érvényesül a *par in parem* elvnek megfelelően. Következésképpen az immunitás alapelvei egy pártatlan, nemzetközi közösség által felállított nemzetközi bírói fórum előtt nem érvényesülhet hasonló jogkövetkezményekkel, amely a büntethetetlenség állapotát jelenti.¹⁰⁴ Továbbá az ICC segítségül hívta korábbi más nemzetközi bírói fórumok Statútumát, amelyek egyaránt rögzítik, hogy egy államfő hivatali minősége nem mentesít nemzetközi fórum előtt történő felelősségre vonás alól.¹⁰⁵ Kiemelten fontos volt emellett, hogy maga az ICJ is rögzítette az *Arrest Warrant* ügyben, hogy:

*„Egy hivatalban lévő vagy korábbi külügyminiszter **büntetőeljárás alá vonható** bizonyos **nemzetközi büntetőbíróságok előtt**, amennyiben azok joghatósággal rendelkeznek. Példák magukba foglalják a Jugoszláv Nemzetközi Büntető Törvényszéket, a Ruandai Nemzetközi Büntető Törvényszéket, illetve magát a Nemzetközi Büntetőbíróságot”*¹⁰⁶

¹⁰³ Malawi ¶ 43.

¹⁰⁴ Malawi ¶ 34.; A Cassese, *International Criminal Law* (2nd edn, OUP, 2008) 312.

¹⁰⁵ *Prosecutor v Anton Furundzija* (Judgment) IT-95-17/1-T (10 December 1998), ¶ 140; *Prosecutor v Slobodan Milošević* (Decision on Preliminary Motions) IT-99-37-PT (8 November 2001), ¶ 28.; *Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda* Article 6(2).; *Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia* Article 7(2).

¹⁰⁶ *Arrest Warrant* ¶61.

A logikával kapcsolatban ugyanakkor nem szabad arra az elhamarkodott következtetésre jutni, hogy bármely nemzetközi bírói fórum (akár két állam által kreált) előtt automatikusan nincs immunitás. Ez szűkítendő azokra, amelyek valóban gyakorolják a *jus puniendi*-t, és mögöttük valós nemzetközi összefogás található. Ezzel elkerülve a tarthatatlan esetet, amely során egy maroknyi állam által felállított fórum képes lenne bármilyen államfőt elítélni.

Fontos rögzíteni, hogy egy nem tagállam vonatkozásában speciális helyzet teremthető. Még akkor is, ha a szokásjogi megközelítést is alkalmazzuk. Ez nem vonatkozik a horizontális viszonyra. Ha azt feltételeznénk, hogy az ICC megalapozta szokásjogi szinten nem tagállamokkal szembeni államfői immunitás kizárásának lehetőségét, akkor tulajdonképpen a Statútum 98. cikkével keletkezne ellentmondás. Mivel nem is lenne sosem immunitás, így nem lenne szükség a 98. cikkre. Ennek megfelelően a horizontális viszonyban felmerülő immunitást elkülönítve kellene értékelni a vertikális viszonyban felmerülő immunitástól. Mindezek alapján a tagállamok kötelezettsége igen nehéz helyzetet alakít ki, amely alapján egyszerre kellene megfelelnie egy nem tagállam felé nemzetközi jogi kötelezettségei útján, ugyanakkor tagállami kötelezettségeinek egy nemzetközi bírói fórum egyezményének aláírójaként. A konfliktus mindenképpen feloldást igényel. Ugyanakkor tükröződik benne, hogy a felelősségre vonás érvényesül a büntethetetlenség felett. Azonban, hogy ennek korlátjai milyen módon kerülnek megoldásra, még pontosítást igényel, amelyre elsődlegesen a jövőbeni gyakorlat nyújthat megoldást.

Alapvetőleg a Statútum 98. cikke arra próbál választ adni, hogy milyen esetben lehet, illetve nem lehet egy tagállamot arra kényszeríteni, hogy eleget tegyen a területén tartózkodó nem ICC tagállam államfőjének elfogása iránti parancsnak. Ezzel pedig lehetőleg nem megsértve az államok közötti, vertikális szintet képező nemzetközi jog általános normáiból fakadó kötelezettséget.¹⁰⁷ Viszont nem tiszta a 98. cikkben szereplő „harmadik állam” szófordulat jelentése. Ugyanis, ha a „harmadik állam” egyaránt kiterjed részes- és nem részes államokra, akkor a nem tagállamok államfői továbbra is élvezhetik az immunitás. Viszont ez nem tartható álláspont, hiszen a 27. cikk tartalma csak úgy kap értelmet, hogy a „harmadik állam” alatt kizárólag nem tagállamokat értünk. Így elviekben csak a nem tagállamok immunitása marad meg. Ezt támasztja alá a Monetary Gold alapelv is.¹⁰⁸ Akande véleménye alapján, ha a

¹⁰⁷ C Kreß and K Prost, ‘Article 98. Cooperation with Respect to Waiver of Immunity and Consent to Surrender’ in O Triffterer (ed), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court: Observers’ Notes, Article by Article*, 2nd edn (Hart Publishing, 2008) 1603.

¹⁰⁸ *Monetary* 18.

„harmadik állam” alatt egyaránt lehet érteni a tagállamokat és a nem ICC államokat, akkor az tulajdonképpen lecsökkentené a 27. cikk (2) alkalmazási körét a bíróság és a tagállam vertikális viszonyára, illetve az elfogató parancssal érintett államra.¹⁰⁹ Ennek megfelelően egyetértek azzal, hogy a „harmadik állam” kifejezés kizárólag nem tagállamokat jelölhet.

6.2.3. Biztonsági Tanács határozat alapján való immunitás alkalmazásának kizárása

Az Al-Bashir ügygel kapcsolatos folytatólagos döntésekben az ICC először a Kongói Demokratikus Köztársasággal szemben, majd Dél-Afrikával szemben mondta ki az ICC az elfogatóparancs teljesítésének megtagadására vonatkozóan. Miszerint egy BT határozat (SC Resolution 1593) alapján nem áll fenn a szudáni államfő immunitása.¹¹⁰ Az ICC az utóbbi ügyben rögzítette, hogy egy nem tagállam kötelezettsége nem a Statútum alapján áll fenn, hanem az ENSZ Alapokmány szerint köteles együttműködni az elfogatóparancs tartalmával. Ennek a következménye, hogy Szudánra is vonatkozott ebben a kérdésben a Statútum 27. cikk (2) bekezdése, amely megszüntette az államfői immunitás alkalmazásának lehetőségét.¹¹¹ Mindkét taglalt esetben, a szokásjogi alapon bizonyított immunitás alkalmazásának kizárása, illetve a BT primátusának szerepre is hasonló eredményre vezetett.

6.2.4. Biztonsági Tanács kezdeményezésen alapuló ICC előtti eljárás tagállamiszerű kötelezettség keletkeztetése

Végül az Al-Bashir ellen kiadott elfogatóparancsból fakadó kötelezettség szegéséhez kapcsolódóan a BT által meghozott határozat (Resolution 1593) kötelezte Szudánt az elfogatóparancssal való együttműködésre. Mivel Szudán nem tagja az ICC-nek, ezért a BT azt a megoldást választotta, hogy határozat formájában kötelezi Szudánt az elfogató parancssal

¹⁰⁹ D Akande, ‘International Law Immunities and the International Criminal Court’ (2004) 98 *AJIL* 425.. [Akande American J]

¹¹⁰ *Prosecutor v Al Bashir* (Decision on the Cooperation of the Democratic Republic of the Congo Regarding Omar Al Bashir’s Arrest and Surrender to the Court) ICC-02/05-01/09 (Pre-Trial Chamber II, 9 April 2014) ¶ 26.; *Prosecutor v Omar Hassan Ahmad Al Bashir* (Decision under Article 87(7) of the Rome Statute on the Non-Compliance by South Africa with the Request by the Court for the Arrest and Surrender of Omar Al Bashir) ICC-02/05-01/09 (Pre-Trial Chamber II, 6 July 2017) [South Africa]

¹¹¹ *South Africa*, ¶ 96.

való együttműködésre.¹¹² Ezzel ugyanazt a kötelezettséget teremtve számára, mintha ICC tagállam lenne.

6.3. ICC elfogatóparancsok nem tagállamok államfői ellen

Az elmúlt években számos ügyben merült fel az állami vezetők, hivatalnokok immunitása a Nemzetközi Büntető Bíróság gyakorlatában. A következő szekcióban ezt fogom elemezni a Vladimir Putyin ellen kibocsátott elfogatóparancs tükrében. Az analízis, a korábbiakkal ellentétben *ratione personae* immunitásra fog fókuszálni, hiszen a nemzetközi fórumok gyakorlatában kialakult funkcionális immunitás vitával szemben az ICC gyakorlatában a személyes immunitás keretében alakultak konkuráló vélemények.

A Putyin elleni elfogatóparancs, mint ahogy látható közel sem újkeletű problémákat feszeget. Hasonló elfogatóparancsot bocsátott ki az ICC a szudáni elnök ellen (Omar Al-Bashir), líbiai vezető (Gaddafi), sőt Huru Kenyatat is, miután Kenya elnökévé választották. Ezek közül egyik állam sem volt az eljárás során ICC tagállam. Jogosan merül fel a kérdés, hogy az ICC hogyan rendelkezik joghatósággal ilyen esetben, hiszen az ICC egy egyezmény alapú nemzetközi bírói fórum, amelynek Statútuma ír elő kötelezettségeket kizárólag a tagállamokra nézve. Két kérdés merül ennek kapcsán az ukrajnai eseményekkel egyetemben: (a) hogyan gyakorolhat joghatóságot az ICC egy nem tagállam államfője felett, illetve (b) érvényesül-e annak a nem ICC tagállam (jelen esetben Oroszországnak) államfőjének az immunitása az ICC-vel szemben.

A hivatkozott líbiai és szudáni példák nem teljesen nyújtanak megfelelő támaszt a bevezetőben megfogalmazott kérdések megválaszolásban, hiszen mindkettő ügyet a BT utalta az ICC elé. Az ukrajnai háború esetében ugyanakkor ez még nem merült fel.

Az Ukrajnai események kapcsán nem állhat meg az az érv, hogy Oroszország az ICC Statútum kötelezettje, még akkor se, ha az ICC-nek van joghatósága az Ukrajnában zajló események felett. A VCLT 34. cikke alapján egyik állam számára sem határozhat meg egy egyezmény kötelezettségeket az állam hozzájárulása nélkül.¹¹³ Következésképpen Oroszországnak, mint nem ICC tagállam semmilyen kötelezettsége sincs az ICC felé. Ezt a konklúziót érintette maga az ICJ is a Monetary Gold ügyben, ahol kimondta, hogy a bíróság nem dönthet az ügyben, ha az harmadik állam jogait és kötelezettségeit érintené a bíróság előtt, amely ehhez nem adta

¹¹² *South Africa* ¶91.

¹¹³ *VCLT* Article 34.

beleegyezését.¹¹⁴ Akande véleménye alapján ugyanakkor ez az alapelv nem gátolja az ICC-t abban, hogy nem tagállamok állami személyei felett ítélkezzen. Azzal érvel, hogy a joghatóság gyakorlásához nem szükséges előzetesen döntenie az állam felelősségéről. Sőt, a joghatóság gyakorlásának a célja az egyéni büntetőjogi felelősség megállapítása és nem érinti az állam felelősségének kérdéseit.¹¹⁵

Az ICC Statútum lehetőséget biztosít nem-tagállami állami személyek felelősségre vonására a 12. cikk (2) bekezdése alapján. Ez a megközelítés konzisztens a korábban *Al-Bashir* ügygel kapcsolatban említett szokásjogi úton való bizonyítással, ami azt feltételi, hogy nem ICC tagállamok államfőjének immunitása szokásjogi úton bizonyítottan nem áll meg az ICC előtti eljárásban. Az ICC ezt az *Arrest Warrant* korábbi *obiter dictum*-jából eredezteti, amely *expressis verbis* fenntartotta a 27. cikk (2) bekezdés alatti *ratione materiae* immunitásra vonatkozó kivételt nemzetközi bíróságok előtt. A *Charles Taylor* ügyben már erre alapozva a bíróság azt állapította meg, hogy az államok egymással szembeni szuverén egyenlőségükből fakadó kötelezettségek nem akadályozzák meg az államfők nemzetközi bírósági fórumon való felelősségre vonását.¹¹⁶ Ezt támasztotta alá a ILC Special Rapporteur-ja is, amikor kimondta, hogy nemzetközi bírói fórum előtti mentesség teljesen független kérdést képez a nemzeti bírói fórumok előtti immunitás szabályaitól.¹¹⁷

A kérdést viszont azt jelenti, hogy a vertikális és horizontális viszonyrendszerére is kiterjed-e az ICC szokásjogi alapon alátámasztott *ratione personae* immunitás alkalmazásának kizárására. A válasz pedig előljáróban az, hogy igen. A Pre-Trial Chamber I. az *Al-Bashir* ügyben rögzítette, hogy az ICC tagállamok a *jus puniendi* érvényesítésének eszközei.¹¹⁸ A különbség pedig itt rejlik az *Arrest Warrant* és az *Al-Bashir* döntés között. Az előbbi esetében egy állam saját bírósága útján ítéli el egy másik állam cselekményét nemzetközi jogi jogsértése miatt. Utóbbiban ugyanakkor egy ICC tagállam a Statútum alatti kötelezettségét teljesíti a letartóztatással. A szokásjogi úton való immunitás kizárásának megközelítése mindezek alapján

¹¹⁴ *Monetary* ibid.

¹¹⁵ Dapo Akande, 'The Jurisdiction of the International Criminal Court over Nationals of Non-Parties: Legal Basis and Limits' (2003) 1 *J Int'l Crim Just* 618, 636.

¹¹⁶ *Prosecutor v Charles Ghankay Taylor* (Decision on Immunity from Jurisdiction) SCSL-2003-01-I (31 May 2004)

¹¹⁷ Roman Anatolevich Kolodkin, *Preliminary Report on Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction* UN Doc A/CN.4/601 (29 May 2008) ¶103.

¹¹⁸ *Malawi* ¶ 46.

használható a vertikális és horizontális viszonyrendszerben egyaránt. Ez az akadémiai fejtegetésekben is támogatást nyer.¹¹⁹

6.3.1. Az ICC Statútum 27. cikk és 98. cikk közötti kapcsolat

A 2024. október 24-én megjelent, Mongóliát marasztaló ítéletében az ICC a korábban érvelt tartalmakkal viszonylagos összhangban, emellett egyértelműen állást foglalt a 27. cikk primátusa mellett.¹²⁰ Az ítélet szerint a 27. cikk egy olyan általános alapelve a bíróságnak, amelynek hatása mindig fennáll. A Statútum céljának a figyelembevételével a 98. cikk szisztematikus vizsgálata alapján a 98. cikknek nem lehet olyan hatása, amely lerontaná a 27. cikk általános alapelvét. Minden más értelmezés ellentétes lenne a Statútum elveivel, céljaival a VCLT alapján. Az ICC úgy foglal állást, hogy egy tagállam ICC-vel szemben fennálló vertikális kötelezettsége az elfogatóparanccsal való együttműködés jegyében felülírja az államok közötti tradicionális államközi immunitás szabályokat, nevezetesen a *par in parem* elvet.¹²¹ Ez pedig még akkor is köti az ICC tagállam felet, ha az elfogatóparanccsal érintett államfő egy nem ICC tagállam hivatali személye.

A bíróság az esetben pontosan elemzi a 27. cikk és a 98. cikk egymáshoz való viszonyát. Ennek megfelelően rögzíti, hogy a 98. cikk semmilyen körülmények között nem egészíti ki, nem módosítja, és nem nyújt kivételt a primátust élvező 27. cikk tartalmához képest. Az ICC rögzíti az *Arrest Warrant* ügy állítását miszerint a Római Statútum 27. cikk (2) bekezdése alapján a hivatalos minőség nem akadályozhatja az ICC-t joghatósága gyakorlásához. Feltéve, ha van joghatósága természetesen. A 98. cikk egy pusztán procedurális rendelkezés, amelyet az ICC figyelembe *vehet*, elsősorban az államok korábban létező kötelezettségeire való tekintettel. Maga a cikk nem anyagi jogok forrása, nem legitimálja az ICC-vel szembeni együttműködés megtagadását. Ugyanakkor sosem volt és nem is lesz immunitás megőrző szerepe. Mindezek alapján Putyin *ratione personae* immunitása nem felhívható az ICC előtt, illetve nincs szükség a 98. cikk alatti immunitásról való lemondásra sem.¹²²

¹¹⁹ Kreß *ibid.*

¹²⁰ *Finding under Article 87(7) of the Rome Statute on the Non-Compliance by Mongolia with the Request by the Court to Cooperate in the Arrest and Surrender of Vladimir Vladimirovich Putin and Referral to the Assembly of States Parties* ICC-01/22 (Pre-Trial Chamber II, 24 October 2024).

¹²¹ *ibid.* ¶ 33.

¹²² *Prosecutor v Al-Bashir* (Judgment in the Jordan Referral re Al-Bashir Appeal) ICC-02/05-01/09 OA2 (Appeals Chamber, 6 May 2019), ¶ 5

Judge Kreß kiemeli az ügyben is, illetve a 98. cikkhez fűzött kommentárban, továbbá Akande is arra az álláspontra helyezkedik, hogy a 27. cikk alapján nem létező immunitás semmissé válna, ha a 98. cikk (1) értelmében éppen azokra az immunitásokra lehetne hivatkozni, amelyet megakadályoznák az állami vezető kiadatását.¹²³ Ezt az értelmezést az ICC is jóváhagyta, amikor kijelentette, hogy a 27. cikk (2) bekezdés elfogadása a mentességekről való lemondást jelent a 98. cikk (1) bekezdés céljából, a Bíróság által folytatott eljárásokra vonatkoztatva.¹²⁴

Az ICC ezzel a friss döntéssel is megerősítette dolgozatom tételmondatát, miszerint a jelenlegi joggyakorlatban nemzetközi bűncselekmények tekintetében igenis a felelősség érvényesül, egyre inkább visszaszorítva a büntethetetlenségi korlátok alkalmazásával a büntetlenség állapotának lehetőségét.¹²⁵

6.4. Konklúzió az ICC gyakorlatára vonatkozóan

Az ICC gyakorlata egyértelműen a felelősségre vonást részesíti előnyben a személyhez kapcsolódó immunitással, így a büntethetetlenséggel szemben. A nemzetközi közösség nevében felelősségre kívánja vonni mindazokat az állami vezetőket, akik súlyos nemzetközi bűncselekményeket valósítanak meg. A saját rezsimjén belül alkalmazott szokásjogi alapokon nyugvó hivatalos minőségre való hivatkozás irrelevanciája, és magának a személyes immunitás kizárásának a lehetősége valóban szokásjogi szabályként érvényesül az ICC gyakorlatában. Ennek következetes alkalmazása ugyanakkor felvet implikációkat a jövőre való tekintettel. Így például közel sem biztos, hogy egyaránt minden nemzetközi bírói fórummal szemben alkalmazást kap a szokásjogi szabály. Továbbá az is nehezen elhatárolható, hogy egyáltalán melyik az a nemzetközi fórum, amely konzekvensen tudja használni ezt a szabályt. Anélkül, hogy önkényes döntések születnének. Mindezt akkor, ha az ICC gyakorlatát nem szűken, hanem a nemzetközi büntetőjog egészére vetítjük. Ugyanakkor ezekre a kérdésekre kizárólag a gyakorlat fog választ adni, amely a nemzetközi konfliktusok és bűncselekmények kereszttüzében minden bizonnyal tovább formálja majd a nemzetközi büntetőjog határait.

¹²³ Akande *American J* 424.

¹²⁴ *Prosecutor v Al Bashir* ICC-02/05-01/09 (Judgment, 12 December 2011) ¶18.

¹²⁵ *Mongolia* ¶ 37.

7. Összefoglalás, a jövőt érintő kérdések, spekulációk

A dolgozatom keresztműzében a felelősség és az immunitás küzdelme áll. Az dolgozatomból következik, hogy a nemzetközi jog jelen gyakorlatában a nemzetközi közösség azon törekvése érvényesül, miszerint a súlyos nemzetközi bűncselekmények elkövetőit felelősségre kell vonni. Függetlenül attól, hogy ezeket a cselekményeket hivatalos minőségben követték-e el. Véleményem szerint ez a tendencia pozitív hozadékkal fog bírni az elkövetkező évek joggyakorlatára is. Ugyanakkor a folyamat még finomhangolásra szorul, hiszen ennek a mára már szokásjogi formát öltött gyakorlatnak veszélyes implikáció lehetnek az immunitás dogmatikai alapjára nézve. Ez elsősorban jelenleg az ICC joggyakorlatában adresszálható elsőként, ahol már egyezményhez kötődő részes tagállami rezsimeket áttörő gyakorlat mutatható ki az immunitással szemben.

Elemzésem során felvázoltam az immunitás szűkülő tendenciáját mind az államimmunitást, mind a személyekhez tapadó immunitás körében. Bizonyítottam, hogy szokásjogi alapon nyugszik az immunitások alkalmazásának kizárása az egyezményen alapuló, univerzális joghatóság alá tartozó legsúlyosabb nemzetközi bűncselekmények esetében. Külön kitérve ezen belül immunitás és *jus cogens* kapcsolatára. A szokásjogi bizonyításhoz segítségül hívtam a 21. században megszilárdult joggyakorlatot, amely ugyanakkor az elkövetkező években mindenképpen bővülni látszik. Emellett figyelmet fordítottam az államokhoz kapcsolódó *opinio juris*-ra is, amely szintén még nem elsőprően, ugyanakkor egyértelműen támogatja az immunitás doktrínájának általános szűkülését. Várakozásaim szerint az elkövetkező években az *opinio juris* is megszűnik többségi véleménynek lenni és egyre eltolódik a kizárólag szűkülő tendenciát támogató vélemények halmazába. Ahol az ellenpólusokat kizárólag a jogállamiság és az egyenlőség talajától elrugaszkodott országok képezik majd. Ahogy Sienkiewicz *Quo vadis* c. művében megfogalmazta: „Miért van az, hogy a bűn, még ha olyan hatalmas is, mint Caesar, és biztos is abban, hogy elkerüli a büntetést, mindig az igazság, az igazságosság és az erény látszatára törekszik?”.

8. Irodalomjegyzék

Nemzetközi egyezmények

<i>Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v Serbia and Montenegro)</i> [2007] ICJ Rep 43.
<i>Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment</i> (10 December 1984,) 1465 UNTS 85
<i>Convention on Special Missions</i> (16 December 1969) 1400 UNTS 231
<i>International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance</i> (20 December 2006) 2716 UNTS 3
<i>International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid</i> (30 November 1973) 1015 UNTS 243
<i>United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property</i> (2 December 2004), UNTS vol 44, 232 [UNCJIS]
<i>Vienna Convention on Consular Relations</i> (24 April 1963,) 596 UNTS 261
<i>Vienna Convention on Diplomatic Relations</i> (18 April 1961,) 500 UNTS 95 (VCDR)
<i>Vienna Convention on the Law of Treaties</i> (adopted 23 May 1969, entered into force 27 January 1980) 1155 UNTS 331

Nemzetközi bírói döntések

<i>Al-Adsani v United Kingdom</i> (2002) 123 ILR 24.
Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v Belgium) [2002] ICJ Rep 3.
<i>Finding under Article 87(7) of the Rome Statute on the Non-Compliance by Mongolia with the Request by the Court to Cooperate in the Arrest and Surrender of Vladimir Vladimirovich Putin and Referral to the Assembly of States Parties</i> ICC-01/22 (Pre-Trial Chamber II, 24 October 2024)
<i>Jones v Ministry of Interior of the Kingdom of Saudi Arabia</i> [2006] UKHL 26, [2007] 1 AC 270HL
<i>Jurisdictional Immunities of the State (Germany v Italy: Greece intervening)</i> (Judgment) [2012] ICJ Rep 99.
<i>Kalogeropoulou v Greece and Germany</i> (2002) 129 ILR 537, 546–547.
<i>McElhinney v Ireland</i> ECHR 2001-XI 39.
<i>Prosecutor v Al Bashir</i> (Decision on the Cooperation of the Democratic Republic of the Congo Regarding Omar Al Bashir's Arrest and Surrender to the Court) ICC-02/05-01/09
<i>Prosecutor v Al Bashir</i> (Decision Pursuant to Article 87(7) of the Rome Statute on the Failure by the Republic of Malawi to Comply with the Cooperation Requests Issued by the Court with Respect to the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir) ICC-02/05-01/09-139
<i>Prosecutor v Al-Bashir</i> (Judgment in the Jordan Referral re Al-Bashir Appeal) ICC-02/05-01/09 OA2 (Appeals Chamber, 6 May 2019)
<i>Prosecutor v Anton Furundzija</i> (Judgment) IT-95-17/1-T (10 December 1998)
<i>Prosecutor v Blaškić</i> (Judgment on the Request of the Republic of Croatia for Review of the Decision of Trial Chamber II of 18 July 1997) IT-95-14-AR108bis

<i>Prosecutor v Omar Hassan Ahmad Al Bashir</i> (Decision under Article 87(7) of the Rome Statute on the Non-Compliance by South Africa with the Request by the Court for the Arrest and Surrender of Omar Al Bashir) ICC-02/05-01/09
<i>Prosecutor v Slobodan Milošević</i> (Decision on Preliminary Motions) IT-99-37-PT (8 November 2001)
<i>Prosecutor v Tadić</i> (Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction) ICTY-94-1-A
SCSL, Appeals Chamber, <i>Decision on Immunity from Jurisdiction (Prosecutor v Taylor)</i> SCSL-2003-01-I (31 May 2004)

Nemzeti bírói döntések

<i>Attorney General of Israel v Eichmann</i> (1962) 36 ILR 5
<i>Ferrini v Federal Republic of Germany</i> (2004) 87 Rivista di Diritto Internazionale 539 (Cassazione, Italy)
<i>FF v Director of Public Prosecutions</i> [2014] EWHC 3419
<i>FRG v Mantelli and others</i> , Order No. 14201 (2008) (Cassazione, Italy)
<i>Hilao v Marcos</i> 104 ILR (US Court of Appeals, Ninth Circuit)
Poland, Supreme Court, <i>Natoniowski v Germany</i> , Case No IV CSK 465/09, 29 October 2010, ILDC 1996 (PL 2010)
<i>Prefecture of Voiotia v. Federal Republic of Germany</i> [1997] <i>Revue Hellénique de Droit International</i> 595. (Court of First Instance Leivadia, Greece)
<i>R v Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, ex parte Pinochet Ugarte</i> (No 3) [1999] UKHL 17, [2000] 1 AC 147 (HL)
<i>Saudi Arabia v Nelson</i> 507 US 349, 544.
<i>Siderman de Blake v Republic of Argentina</i> 965 F 2d 699, 718 (9th Cir 1992)

Kommentárok

O'Keefe, Roger, and Christian J Tams (eds) <i>The United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Properties: A Commentary</i> (OUP 2013) 101
<i>United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property: Explanatory Report</i> (2004) UN Doc A/59/22

Törvények

Australia: Foreign States Immunities Act 1985
Canada: State Immunity Act RSC 1985
South Africa, <i>Implementation of the Rome Statute of the International Criminal Court Act 2002</i>
Spain, <i>Organic Act 16/2015</i>
UK: State Immunity Act 1978
United Kingdom: <i>Police Reform and Social Responsibility Act</i>
US: Foreign Sovereign Immunities Act 1976

Esszék

A Nollkaemper, 'Concurrence between Individual Responsibility and State Responsibility in International Law' (2003) 52 <i>ICLQ</i>
--

Andrea Bianchi, 'Immunity Versus Human Rights: The Pinochet Case' (1999) 10 <i>EJIL</i>
Bianchi, 'Denying State Immunity to Violators of Human Rights' (1994) 46 <i>Austrian J Pub & Intl L</i>
C Kreß and K Prost, 'Article 98. Cooperation with Respect to Waiver of Immunity and Consent to Surrender' in O Triffterer (ed), <i>Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court: Observers' Notes, Article by Article</i> , 2nd edn (Hart Publishing, 2008)
C Kreß, 'The International Criminal Court and Immunities under International Law for States Not Party to the Court's Statute' in M Bergsmo and L Yan (eds), <i>State Sovereignty and International Criminal Law</i> (FICHL Publication Series No 15, 2012)
D Akande, 'International Law Immunities and the International Criminal Court' (2004) 98 <i>AJIL</i>
Dapo Akande and Sangeeta Shah, 'Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts' (2011) 21(4) <i>EJIL</i>
Dapo Akande, 'The Jurisdiction of the International Criminal Court over Nationals of Non-Parties: Legal Basis and Limits' (2003) 1 <i>J Int'l Crim Just</i>
De Vittor, 'State Immunity and Human Rights: The Italian Supreme Court Decision on the Ferrini Case' (2005) 16 <i>EJIL</i>
Eleni Methymaki and Antonios Tzanakopoulos, 'Freedom with Their Exception: Jurisdiction and Immunity as Rule and Exception' in Lorand Bartels and Federica Paddeu, <i>Exceptions in International Law</i> (OUP 2020, Oxford Academic, 20 August 2020)
Focarelli, 'Denying Foreign State Immunity for Commission of International Crimes: The Ferrini Decision' (2005) 54 <i>ICLQ</i>
Harmen van der Wilt, <i>Immunities and the International Criminal Court</i> (CUP)
Ingrid Wuerth, 'Pinochet's Legacy Reassessed' (2012) 106 <i>AJIL</i>
Lars Vinx, 'Kelsen's Principles of Legality' in <i>Hans Kelsen's Pure Theory of Law: Legality and Legitimacy</i> (OUP, 2007; online edn, 1 January 2009) ch 3, 2.
Martin Belsky, Mark Merva, and Naomi Roht-Arriaza, 'Implied Waiver Under the FSIA: A Proposed Exception to Immunity for Violations of Peremptory Norms of International Law' (1989) 77 <i>CLR</i>
<i>Prosecutor v Charles Ghankay Taylor</i> (Decision on Immunity from Jurisdiction) SCSL-2003-01-I
R O'Keefe, 'An "International Crime" Exception to the Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction: Not Currently, Not Likely' (2015) 109 <i>AJIL Unbound</i>
Rosanne van Alebeek, 'Functional Immunity of State Officials from the Criminal Jurisdiction of Foreign National Courts' in Tom Ruys, Nicolas Angelet, and Luca Ferro (eds), <i>The Cambridge Handbook of Immunities and International Law</i> (CUP 2023)
Rosanne van Alebeek, 'National Courts, International Crimes and the Functional Immunity of State Officials' (2012) 59 <i>NILR</i>
Spinedi, 'State Responsibility v Individual Responsibility for International Crimes: Terium Non Datur?' (2002) 13 <i>EJIL</i>
Stern, 'Immunities for Heads of State: Where Do We Stand?' in M Lattimer and P Sands (eds), <i>Justice for Crimes against Humanity</i> (Oxford, Hart Publishing 2003)
Vournas, 'Prefecture of Voiotia v Federal Republic of Germany: Sovereign Immunity and the Exception for Jus Cogens Violations' (2002) 21 <i>NYLS J Intl & Comp L</i> 629.

Monográfiák

Alebeek, <i>The Immunities of States and Their Officials in International Criminal Law and International Human Rights Law</i> (OUP, 2008)
Crawford, <i>Brownlie's Principles of Public International Law</i> , 8th edn (OUP, 2012)
J-M Henckaerts and L Doswald-Beck, <i>Customary International Humanitarian Law</i> , 3rd edn, 2 vols (CUP 2009)
R O'Keefe, <i>International Criminal Law</i> (OUP 2015)
Roger O'Keefe, <i>International Criminal Law</i> (OUP 2015)
Yuliya Zabyelina, <i>The Immunities of Public Officials under International Law</i> (Cambridge University Press, 2023)

ENSZ Dokumentumok

C Escobar Hernández, <i>Fifth Report on Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction</i> UN Doc A/CN.4/701
<i>Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts</i> , with commentaries, in <i>Report of the International Law Commission on the Work of its Fifty-third Session</i> (23 April–1 June and 2 July–10 August 2001) UN Doc A/56/10
Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind' in <i>Yearbook of the International Law Commission, 1996</i> , vol II, Part Two (United Nations Publications 1998)
Escobar Hernández, <i>Fourth Report on Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction</i> , UN Doc A/CN.4/686 (2016)
International Law Commission, <i>Summary Record of the 3362nd Meeting</i> UN Doc A/CN.4/SR.3362 (19 June 2017)
R Kolodkin, <i>Second Report on Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction</i> , UN Doc A/CN.4/631, 10 June 2010
Roman Anatolevich Kolodkin, <i>Preliminary Report on Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction</i> UN Doc A/CN.4/601
UN Doc A/CN.4/3328, 3363; Saboia, A/CN.4/3330; Hmoud, A/CN.4/3331; Vázquez-Bermúdez, A/CN.4/3362; Gómez-Robledo, A/CN.4/3363; Nguyen, A/CN.4/3360; Oral, A/CN.4/3364; Grossman Guiloff, A/CN.4/3364; Ruda Santolaria, A/CN.4/3364; Candioti, A/CN.4/3330, 3331; Šturma, A/CN.4/3331, 3362, 3378.; Šturma, Ouazzani Chahdi, A/CN.4/3364
UN GA Sixth Committee, Summary Records, UN Docs A/C.6/72/SR
United Nations General Assembly, <i>Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with Commentaries</i> , UN Doc A/RES/56/83

Egyéb

<i>Affirmation of the Principles of International Law Recognized by the Charter of the Nurnberg Tribunal</i> , UNGA Res 95(I) (11 December 1946) UN Doc A/RES/1/95
<i>Al-Adsani v United Kingdom</i> App no 35763/97 (2002) 34 EHRR 11, dissenting opinion of Judges Rozakis, Caflisch, Wildhaber, Costa, Cabral Barreto, and Vajić
<i>Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v Belgium)</i> (Joint Separate Opinion of Judges Higgins, Kooijmans and Buergenthal) [2002] ICJ Rep 3.
Institut de Droit International, <i>Resolution on the Immunity from Jurisdiction of the State and of Persons Who Act on Behalf of the State in Case of International Crimes</i> , Naples Session 2009, art III(1) (Rapporteur: H Fox)

<i>Prinz v Federal Republic of Germany</i> 26 F 3d 1166, 1182 (DC Cir 1994) (Wald J, dissenting)
<i>Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda</i>
<i>Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia</i>
US Department of Defense, 'Secretary Rumsfeld Statement on the ICC Treaty' (6 May 2002) Press Release